

• Ist za koristi delavskega ljudstva. Delavci so opravičeni do vsega, kar producirajo.

This paper is devoted to the interests of the working class. Workers are entitled to all what they produce.

Entered as second-class matter, Dec. 6, 1907, at the post office at Chicago, Ill., under the Act of Congress of March 3rd, 1879.

Office: 4008 W. 31. St., Chicago, Ill.

Delavci vseh dežela, združite se!"

PAZITE

na številko v oklepaju, ki se nahaja poleg vašega naslova, prilepljena spodaj ali na ovitku. Ako je (585) številka tedaj vam s prihodnjo številko našega lista poteče naročnina. Prosim, po- novite jo takoj.

ŠTEV. (NO.) 585. SLOVENSKO GLASILO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE. CHICAGO, ILL., dne 27. novembra (Nov. 27) 1918. LETO (VOL.) XIII.

Historično pravo.

Italijani, ki zagovarjajo aneksijo dežel ob vzhodni obali Jadranskega morja, se sklenjujejo na zgodovino in skušajo s njo dokazati, da je njih zahteva opravičena. Da ne bo napačnega razumevanja, naj na tem mestu pomenimo, da nimajo vsi Italijani takih aspiracij; v Italiji sami ima imperialistična politika močno opozicijo, ki tudi ni brez vpliva. Govoreči v zvezi s primorskimi vprašanjem o Italijanih torej ne mislimo na ves narod, ampak le na aneksionistične struje. Te nam pripovedujejo s knjigo v roki, da ima Italija na podlagi preteklosti pravico do Istre, do Krasa, do Dalmacije, do otokov.

To se imenuje "zgodovinsko pravo". Če se spretno porabi, se z njim res lahko utemelji vse, kar zahtevajo aneksionisti. Toda težko bi si bilo v Evropi sploh izmisliti kakšno teritorialno zahtevo, ki se ne bi dala opravičiti na podlagi historičnega prava; če bi vsak narod nastopil s tem argumentom in bi se oglašile še vse vladajoče in odstavljene dinastije s "pravicami" enake vrste, bi morala hipoma izbruhniti nova vojna, v kateri bi vsi stali v boju proti vsem in bi se klali za uveljavljanje kaosa in anarhije.

Zgodovinsko pravo je bilo pri diplomaciji stare šole zelo v čislju; v skladu s politiko pa je malo kateri instrument tako reakcionaren, miru in naprednemu razvoju nevaren, kakor ta.

Smisel zgodovinskega prava je v kratkem ta: "Tointo je bilo nekdanj moje; torej zahtevam, da se mi vrne." "Nekdanj" je zelo raztegljiv pojem;

preteklost človeštva je zelo dolga, in to je za pristaše historičnega prava dobro. Lahko si namreč iz vseh številnih tisočletij zgodovine izbere tisto dobo, ki je za njih zahteva najugodnejša. Obenem pa je v tem njih glavna nesreča; komurkoli pride na misel, da obrne kakšno drugo stran zgodovinske knjige, prekuene z isto zgodovino njih zahteve in postavi lahko svoje na njih mesto. Če bi zgodovinsko pravo res kaj veljalo in bi se moral svet urediti po njeni, bi se morala zgodovina ustaviti, obrniti nazaj, namesto današnjih razmer bi se morale vrniti večerajšnje, te bi se morale umakniti predvečerašnjim in tako dalje do ustvarjenja sveta.

Italijani posegajo po svoje argumente v 13. stoletje. Takrat sicer še ni bilo Italije — izvzemši kot geografičen pojem. Zgodovinskih tehnikov ne spravi to v zadrego. V tistih časih je obstajala aristokratska republika Venecija. Italija je nje politična dedinja, torej ima pravico do tega, kar je nekdanj bilo beneško.

Konstrukcija je spretna; toda če gledamo tehnikom na prste, opazimo, da se obrača teorija sama proti sebi. Od vsakega političnega principa smemo zahtevati doslednost; če išče svoje opravičenost gredečo nazaj, ne sme namerak napraviti skoka naprej. Kaj je merodajno? Kar je bilo v 13. stoletju, ali kar se je zgodilo v 19.?

Beneška republika je gospodovala v jugoslovanskem Primorju. Ne maramo se tukaj spuščati v razpravo, kako je gospodovala; bil je srednji

vek in njene metode so bile srednjeveške. Žal da čuti prebivalstvo še danes posledice gospodarstva, ki je le jemalo, ne vpoštevalo, da je treba skrbeti za izpolnitev povzročenih prafnot. Beneška republika pa ni vladala le v Zadru, temveč je imela posesti tudi v Egejskem morju; bila je za tedanje čase sploh svetovna država. Ako bi se Italija smatrala za njeno dedinjo in nastopila z zahtevami po vsej njeni posesti, bi morala priti v konflikt ne le z Jugoslavlani, temveč z celo vrsto narodov.

Zakaj pa naj ima zgodovina 13. stoletja za sedanjost večji pomen, zakaj naj se iz nje črpa več pravice kakor iz kakšne druge dobe? V vseh primorskih krajih je gospodovala Avstrija; v njeni oblasti so bile tudi Benetke in tudi ona bi se bila lahko glasila kot dedinja republike dožev. Tedaj ne bi smeli Jugoslavlani imeti večje skrbi, kakor da skušajo nanovo zgraditi državo, katero so z veseljem pomagali rušiti in posaditi na tron avtokracijo, katere so se komaj rešili.

Bila bi vnebovpijoča neumnost, ali s teorijo "zgodovinskega prava" bi se popolnoma vjemala. S to teorijo bi se vjemalo še toliko drugih reči, da bi se iz nje porodila največja zmešnjava.

Zgodovinsko pravo je povzročilo v Evropi več gorja kakor katerokoli drugo geslo. V njegovem imenu so se vodile najbolj roparske vojne; z njim so se opravičevale nezasišane infamije. Narodi so prelivali kri za monarhe, ki so se na eni in na drugi strani bojevali za svoje "zgodovinske pra-

vice" — in so imeli prav, ker je šlo le za to, katere stran zgodovine se čita.

Sedanja vojna se je po našem mnenju vodila za to, da se ustvari nov svet. Mir se ima skleniti za jutranji in popoldanski, ne pa za večerajšnji in predvečerašnji dan. Treba je le pogledati Wilsonova načela, pa se ne more priti do drugega sklepa. Za tak mir ne more biti merodajno, da je po raznih primorskih mestih še iz kamna izklesan beneški lev; da je bila Ogrska nekoč pod turško oblastjo, da je na Balkanu enkrat eksistiralo Dušanovo srbsko carstvo, enkrat pa Simeonovo bolgarsko, da so Habsburžani posedovali toliko sveta, da niso videli solnce zahajati v svojem cesarstvu, da je bil Carigrad glavno mesto vzhodno rimske države, ali pa da v Ameriki nekdanj ni bilo ne belih ne črnih ljudi. Stabilen mir se more uravnati le na podlagi resničnosti sedanjih dejstev. Da so Slovenci v 7. stoletju živeli v Pustriški dolini na Tirolskem in imeli ribiško vas, kjer je danes Dunaj, nam ne daje pravice, da raztegnemo meje jugoslovanske oblasti do Donave. Narodne pravice gre do Jugoslovonom tam, kjer žive danes, in to velja enako za druge narode. Le na taki podlagi je mogoče mir, proti kateremu ne bo opravičenega ugovora. Tako konstituirani narodi lahko vstopijo v Ligo narodov brez strahu, da bi bila taka zveza instrument za vzdrževanje krivice. Odtod gre potem razvoj lahko v bodočnost, za relikvije preteklosti pa lahko zgradimo toliko muzejev, kolikor jih bo zahtevala pieteta in potreba znanosti.

Kakšno je primorje.

Italijanski propagandisti, ki zagovarjajo aneksijo primorskih krajev nekdanje Avstro-Ogrske monarhije, se poslužujejo za utemeljevanje svoje teorije raznih argumentov, med katerimi navedemo tudi pravilico, da imajo Italijani na Jadranskem morju po svojem prebivalstvu italijanski značaj. Če bi bilo to kaj več kakor pravilica, bi od svoje strani takoj opustili boj za te pokrajine, prvič zato, ker nečemo, da se prične nova doba zgodovine s krivičnostjo, drugič, ker ne bi mogli Jugoslavlani trajno držati krajev, ki niso jugoslovanski, in tretjič, ker bi bil tak boj neizogibno brezuspešen. V taki kontroverzi, kakršna je sedaj med Jugoslavlani in Italijani, ne zadostujejo trditve; če ima nasprotna stranka dokaze, da se v njena njena teorija z dejanskim položajem, tedaj je naša stvar pred vsakim nepristranskim forumom izgubljena. Zaradi tega ne bi hoteli pričeti procesa, v katerem ne bi bila pravica na naši strani; dasi stopajo Jugoslavlani šele s prvim korakom kot politično enoten narod v življenje, vendar razumemo, da bi si v družbi narodov silno škodovali, če bi se predstavili svetu že ob začetku z osvojevalnimi tendencami in krivičnimi zahtevami.

Na srečo nam je lahko dokazati opravičenost našega stališča; vsak nepristranski preiskovalec razmer v primorskih deželah se mora prepričati, da je večina ondotnega prebivalstva pretežno slovanska in zaradi tega lahko sprejmemo vsako objektivno preiskavo brez strahu.

V Avstriji je bilo zadnje ljudsko štetje leta 1910. Ta procedura je bila v bivši habsburški monarhiji zelo nezanesljiva. V poligltni državi, po kateri so neprenehoma hrumeli viharji narodnih bojev, bi bila natančna določitev narodnostnih razmer nadvse važna. Prav tega pa so se avstrij-

ske vlade branile na vse kriplice, ker bi bilo priznanje resničnega položaja neizmerno oviralo njih germanizatorične namene. Pred vsakim ljudskim štetjem se je od slovanske strani predlagalo, da naj se zapisane narodnost prebivalcev, a vsakokrat je bil tak predlog odklonjen. Zapisoval se je namesto tega "občevalni jezik", in Slovani so bili tisti, ki so bili s to metodo najbolj oškodovani. S takim štetjem se je najbolj pomnoževala nemška narodnost, v Primorju pa je imela tudi italijanska dobiček od njega.

Nekoliko zgledov ilustrira to dejstvo. Službeni jezik avstrijske vojske in domobranstva ter vojne mornarice je bil nemški. Vsled tega se je samo po sebi razumelo, da je morala biti nemščina tudi "občevalni jezik" za vojake. Državni uradnik v Ljubljani je bil lahko Slovenec, toda če bi bil zapisal slovensčino v rubriko občevalnega jezika, bi si bil lahko skazil kariero za vse čase.

V Primorju je italijansčina uživala nekatere pravice, ki jih slovensčina oziroma hrvaščina ni imela nikjer. V Trstu, v Poreču, v Gorici je bil italijanski jezik uradno v rabi pri sodiščih; pri namestništvu, pri državni policiji, pri davčnih in carinskih uradih, pri državnem pravdnistvu, na pošti se je uradovale nemško in italijansko. Avtonomne oblasti so bile italijanske. To je dajalo italijansčini tudi pri uradnem štetju prednost. Pri trgovski mornarici je službeni jezik italijanski. Socialna vrstitev prebivalstva se po večini v njema z narodno: Kmečko ljudstvo in iz njega izhajajoče delavstvo je jugoslovansko; slovanski in hrvaški člani inteligenčnih poklicev so večinoma kmečki sinovi. Nasprotno so industrijski podjetniki in bogata buržvazija pretežno italijanske narodnosti.

Pri takem ljudskem štetju, kakršno se je vršilo v Avstriji, se močno čutijo posledice tega razmerja. Gospodarska odvisnost je velik faktor. Če se vzame v poštev, da so popisovali prebivalce ponajveč italijanski uradniki, da so delavski razredi odvisni od italijanskih podjetnikov, da je za slovansko služkinjo kar njena italijanska gospodinja zapisala občevalni jezik, je lahko razumeti, da ni moglo biti štetje v prid slovanski narodnosti. Najbolj se je to čutilo po mestih; na deželi, kjer je ljudstvo kompaktno slovansko ali hrvaško, je vpliv večinoma izginil; uveljavljal se je le tam, kjer obstaja še "kolonski sistem", to se pravi, kjer so kmetje le najemniki baronskih ali cerkvenih zemljišč, kakor ponekod na Goriškem in v Dalmaciji, in so razmere še zelo podobne nekdanjemu tlačanstvu.

Kljub vsem neugodnostim je bilo tudi temu sistemu nemogoče popačiti sliko tako, da se ne bi bila izkazala slovanska večina v Primorju.

Oficijelni rezultat ljudskega štetja daje sledeče številke:

Za Trst in okolico 190,808 prebivalcev; od teh 118,959 Italijanov, 59,974 Slovanov, 11,870 Nemcev.

Za Goriško 249,658 prebivalcev; Italijanov 90,119, Slovanov 155,039, Nemcev 4,500.

Za Istro 382,652 prebivalcev; Italijanov 145,517, Slovanov 224,400, Nemcev 12,735.

Za Dalmacijo 633,778 prebivalcev; Italijanov 18,028, Slovanov 612,669, Nemcev 3,081.

Skupne številke za te dežele so sledeče:

Vsega prebivalstva skupaj 1,456,891.

Italijanov 372,623.

Jugoslovancev 1,052,082.

Nemcev 32,186.

Tudi če bi verjeli v natančnost teh števil, pa še ne bi dobili iz njih prave slike.

Med Istro in Dalmacijo sega Hrvaška s svojo široko obalo do morja in njeno prebivalstvo je na obrežju in v zaledju popolnoma jugoslovansko; odteveni močnejši koloniji na Reki ni v tem delu dežele sploh italijanskega prebivalstva. Meje med Hrvaško in Dalmacijo na eni in Istro na drugi strani so bile politične. Geografsko se nam pa kažejo vsi ti kraji kot celota; zlasti odkar je izginila avstro-ogrška monarhija, ki je iz avtokratske monarhistične in germanizatorične razlogov zasledovala politiko desintegracije svojih narodov in drobila njih dežele, je treba računati s Primorjem od Trsta do Ulčina kot enotnim teritorijem. Pogled na zemljevid pokaže to popolnoma jasno. Obrežna črta sama na sebi ne pomeni nič; merodajno je ozemlje, kateremu služi obal kot mejna črta; vse to zaledje vzhodne Jadranske obale pa je od Koroske do Albanije jugoslovansko. Zaledje vzhodne Jadranske obale sestavljajo dežele Goriska, Kranjska, Hrvaška, Bosna in Hercegovina, Črna gora in v ozadju Srbija, popolnoma jugoslovanske dežele, za katere je Jadransko morje naravna meja.

Italijani imajo v teh krajih svoje naselbine. Noben pameten človek ne taji tega in splošno je priznано, da se morajo tem italijanskim manjšinam garantirati narodne pravice. Ali iz eksistence teh manjšin, ki tvorijo v posameznih krajih — v Trstu, v mestih ob zapadni istrski obali — lokalne večine, se ne smejo izvajati napačni sklepi za ves teritorij in na podlagi te eksistence se ne more zahtevati nadvlada nad ljudstvom, ki je po svoji ogromni večini jugoslovansko.

Jadransko morje.

Italija je prebila nekoliko revolucij, preden je iz geografskega pojma postala narodno-politična enota. Ne le Garibaldi jevala akcija, ampak tudi vojne z Avstrijo so bile revolucionarne značaja. Na vsak način je bilo ustvarjenje enotne italijanske države revolucionarno dejanje in po takem rojstvu bi bilo pričakovati, da bodo v njenem življenju veljala liberalna in napredna načela. To se pa vendar ne more brezpogojno trditi; med njenimi političarji imajo veliko besedo pristaši šol, katerih nauki so vse prej kakor moderni. Rim je rojstno mesto mnogih dogem, zaradi katerih je katoliška cerkev izgubila na milijone religioznih ljudi, katerim pa je bila neznosna zahteva, da naj se jim misli petrificirajo; kakor verske, so pa v Italiji tudi politične dogme neizmerno trmaste. Kar se tiče njenega notranjega življenja, je Italija prav zaradi tega v večji nevarnosti revolucije kakor marsikatera druga država in kdorkoli je zasledoval njeno notranjo zgodovino, je lahko čital znamenja. Kar se tiče zunanje politike, pa ustvarja dogmatika prav sedaj nevarnosti, ki so faktično večje, nego jih morda gospod Sonnino ceni.

Ideje, ki jih je razlagal predsednik Wilson o novi ureditvi sveta, so večini italijanskih aktivnih državnikov tuje. Oni podlegajo sugestiji tradicije v taki meri, da aplavdirajo besedam, ki pobližajo njih teorije, z občutkom, da mora vsaka

črka iz ust uglednega človeka potrjevati njih postulate.

Faktično so vsa načela, ki jih je preciziral predsednik Wilson v svojih govorih in poslaničah, nasprotna temu, kar zahtevajo italijanski aneksionisti, podpirani tudi od gotovega dela italijanske vlade.

Temu se ni čuditi. Italija je vstopila v vojno iz posebnih razlogov, ki so bili sami ob sebi zelo različni od Wilsonovih načel. Te razloge je lahko razumeti po obljubah, ki jih je italijanska vlada zahtevala od zaveznikov kot ceno, da postavi svojo armado na bojišče. Pogodba, ki so si jo dali Italijani podpisati, o kateri smo pisali, ko so angleški viri podajali podatke o nje vsebini, je imela absolutno imperialističen značaj. Ta pogodba je spravila Jugoslavo v silno mučen položaj; doma so napenjali vse sile, da bi se rešili Avstrije, obenem jih je pa navdajal strah, da izgube svoje kraje, če zmaga Italija. Avstrijska vlada je spretno porabila italijansko politično napako; postavila je jugoslovanskega generala Borojevića na čelo armade na italijanski fronti; dovolila je ustanovitev prostovoljnih slovenskih zborov iz primorskih krajev, pokazala je prvič od svojega obstanka Jugoslovonom nekoliko tolerance, in posledica je bila, da se in avstrijska vojska nikjer tako trdovratno bojevala kakor proti Italiji. To se ni godilo iz ljubezni do Avstrije, tudi ne iz so-

vraštva do italijanskega naroda, ampak iz kalkulacije, da je treba najprej zavarovati svojo zemljo, kjer je večja nevarnost, pa se potem pripraviti za obračun s slabejšim nasprotnikom.

Še letos so italijanske vesti z bojišč pripovedovale, da so hrvaški in sploh jugoslovanski vojaki kazali najsrdečiji odpor, držali pozicije do zadnjega moža in ležali mrtvi v celih grmadah. To je bilo v času, ko je bila opozicija Jugoslovancev že očitno revolucionarna, ko je izgubil vladi prijazen Šušteršič že svojo lastno stranko, ko se je javno propagirala jugoslovanska država in je vse nemško časopisje označevalo Jugoslavo ne za "izdajalce". Razmere na italijanski fronti so se hipoma izpremenile, do je prišla vest, da je Italija priznala opravičenost jugoslovanskih aspiracij po svobodi. Odpor avstrijske armade, katere hrbišče so bile jugoslovanske čete, je odnehal in italijansko orožje je doseglo uspeh, kakršnega ni moglo dotlej zaznamovati tekom vse vojne.

Obžalovati je, da se ni takrat natančneje povedalo, kaj je Italija Jugoslovonom priznala. "Simpatije za aspiracije po svobodi" so zelo megleen pojem; Italija sama se ni zadovoljila s simpatijami Anglije, Francije in Rusije, ko je šla v vojno, ampak je hotela imeti črno na belem, kaj da dobi.

En cilj, ki ga je italijanska vlada zasledovala s svojo pogodbo, je zatvoritev Jadranskega morja. To ni šele iznajdba zadnjega časa. Beseda o italijanskem morju je bila nekdanj pesnička; poezija in vera sta v bližnjem sorodstvu in tako je nastala verska dogma, da sta morje in italijanstvo nerazdružljiva pojma. Iz take vere najdemo teorije kaj lahko pot v politiko.

Italija je imela v drugi polovici zadnjega stoletja velik politični razvoj. Iz malih držav, večinoma neznatnih, in iz pokrajin pod tujo vladjo, se je ustanovila enotna Italija. "Večni" Rim ji je postal glavno mesto. Ob takih rezultatih se patriotizem zelo rad razgreje in prelevi v šovinizem. V Italiji je to še podprl temperament. Ne pravimo, da je delirij pograbil vse. Mnogo treznih mož se je ubranilo hipnoze, ki je slika Zola v svojem "Rima"; toda v splošnem je bila moč legende, da je Italija naslednica in dedinja nekdanjega rimskega cesarstva, velika. Tla za D'Annunzieve poezije in za imperialistične politične sanje so bila ugodna.

Aspiracijam po povečanju je prihajala v prid Iredenta. Bila je resnica, da je precejšen del Italijanov ostal izven meja zedinjene Italije. O množini tega dela niso imeli niti v Italiji pravega znanja. Tam so čitali italijanske liste iz Triden- ta, Trsta, Reke, Zadra, pa so si po njih prikrojili vero, da so vsi ti kraji italijanski. Če je prišel

nepripravljeni Italijani v avstrijsko Primorje in se mu je pokazal pravi položaj, če je videl velike slovenske shode v Trstu, če je prišel v okolico in na deželo in v lastni oči spoznal, da je tam vse slovensko, če je v nešteti ljudih, ki so z njim govorili italijansko, spoznal Slovence, se je čutil, da je vse drugače, kakor se v Italiji uči. Bilo je med njimi dosti takih, ki so potem doma povedali resnico; ali tam jim niso verjeli. Tam je bil že preveč utrjen mitos, da je vse italijansko, kjer je morje. Iz tega se je poročil nauk, da mora biti morje samo italijansko.

Ta nazor je bil zelo umikaven. Benetke so bile mogočne, ker so vladale na morju. V dobi svetovne trgovine bo mojster, kdor bo gospodaril na morju. Italija ima vso zapadno obal Jadranskega morja, a vendar ne veje na njem izključno njena zastava. Hrepenenje po posesti morja je tako rastle, da se je nazadnje zdelo kakor ponižanje Italije, če ima še kdo drug pravice na tem morju.

Pričela se je italijanska propaganda v Albaniji. Turčija je bila bolna. V Evropi je bil dolgo aksion, da se Turčija prejalstev razdeli med velike države. Pri tej delitvi je tudi Italija upala na svoj delež. Albanija je sicer večinoma pušala in splošno necivilizirana dežela; ali za Italijo bi pomenila kontrolo nad Jadranskim morjem. Otrantska ožina od obeh strani zastražena od Italije bi postala druge Dardanele in bi napravila iz

Jadranskega morja italijansko jezero, tembolj seveda, čim več njegove obale bi posedovala Italija. Doktrina o italijanskem značaju Jadranskega obrežja je bila torej vredno pospeševati.

Vse te aspiracije so bile razumljive, dokler je bil ves svet urejen tako, da je veljala le pravica močnejšega in je vsakdo imel, kar si je mogel vzeti. Utemeljene so bile, dokler so se države smatrale kot organizacije za vojno in si je vsaka skušala ustvariti čim ugodnejše militaristične pogoje. Ali pokojni se ne smejo mešati. Vprašanje je: Ali bodo države tudi zaneprej to, kar so bile doslej? Ali bo glavna naloga politike tudi nadalje, da skuša vsaka država čimbolj okrepiti sebe in oslabi sosedo, da jih lože podloži svoji volji?

Bojevali smo se za demokracijo in za načelo enakopravnosti narodov. Vsakemu narodu, kar mu gre po dejanskem položaju. Vsakemu prost pristop do morja. Vsakemu neoviranu pravici trgovine in plovbe po vseh morjih. Zveza narodov, ki naj mirno ureja internacionalne zadeve.

Eno ali drugo mora obveljati.

Če se priznajo Wilsonova načela, tedaj ne more biti na nobenem morju več izključnega gosposstva in nobeno morje ne more biti zaprto. Tudi Jadransko ne.

Mi nisimo sovražniki italijanskega naroda. V sosesčini bomo morali živeti. Potrebovali bomo

prijateljske stike — mi in oni. Za kulturna dela italijanska je bila iskrena ljubezen med Jugoslovani. Ob mejah in v mešanih krajih smo hoteli ali nehoti vplivati drug na drugega. Riva dei Schiavoni v Benetkah je simbol stikov, ki so jih Italijani imeli s Slovani in vpliva, ki je segal tudi v Benetke same. Ne želimo, da bi nas v bodočnosti imenovali Sciaevi in Sciaevoni, pač pa želimo, da se ustvarijo prijateljski odnosi, od katerih bi oba dela imela politične, gospodarske in kulturne koristi.

Ali da se to doseže, morejo obveljati Wilsonova načela pure et simple. Imperializmu je treba dati formalno in faktično slovo na eni in na drugi strani.

Jadransko morje ne more biti ne italijansko, ne jugoslovansko, ampak mora biti odprto, svobodno vodovje, ki služi v prvi vrsti obrežnemu prebivalstvu in sosedom.

Napravititi iz Jadrana italijansko morje in spraviti vso srednjo Evropo v italijansko odvisnost je eno. Italijanska aneksija Trsta samega je pričetek gospodarskega propada mesta. Kdo se bo v Italiji posluževal luke na severnem koncu morja, ki se izteza proti jugu in ima na jugu zvezo z večjim morjem? Za svoj razvit potrebuje Trst trgovino svojega naravnega zaledja — hinterlanda — kakor potrebuje to njegovo luko in garancijo pristankih pravice. To zaledje pa je

obrnjeno od Italije. Trst in Reko potrebujejo Jugoslovani, Madžari, alpske dežele, Češka in Slovaška, deloma Poljska.

Jadransko morje mora biti odprto, ne sme umetnim potom dobiti značaja enega samega naroda in njega prosta raba mora biti v smislu Wilsonovih načel omogočena vsem prizadetim narodom; če se to ne zgodi, postane ravno Jadransko morje povod neizogibni novi vojni.

Avstrija je razbita in za vso Evropo je to velika pridobitev. Nihče ne želi, da bi se ustvarila kakšna nova Avstrija. Toda če postane Italija gospodinja na Jadranskem morju, se porodi nova Avstrija, preden se žanski državniki nadajo. Kajti vsi nekdanji avstrijsko-ogorski narodi, še pomnoženi s svojimi rojaki, bi bili tedaj oškodovani v svojih interesih in bi se hoče noč morali združiti za njih obrambo. Italija pa bi doživela novo vojno, o katere izidu bi bilo danes zaman ugibati.

Niti v sanjah ne želimo takega razvoja. Ves svet hrepeni po trajnem miru in za nas ni izjeme. Vrhutega imamo resnične simpatije do italijanskega naroda in mnogo skupnih interesov. Toda mir ni odvisen od želje in same dobre volje. Razmere so močnejše in zato je treba razmere tako urediti, da bo mir v njih utemeljen.

Med pogoje trajnega miru spada svoboda Jadranskega morja in pravična ureditev narodne posesti na njegovih obalah.

S. R. Z.

SEJA IZVRŠEVALNEGA ODBORA S. R. Z. 19. NOV. 1918.

Začetek seje ob osmih zvečer. Predseduje br. Kristan. Tajnik poroča o finančnem stanju organizacije in o poročilih tajnikov mnogih krajevnih organizacij, da je delo radi boleznih influence zelo zaostalo. Poroča nadalje, da je vse gradivo za Slovenian Review v tiskarni in da izide revija še ta teden. Za pozicijo korespondenta v uradu S. R. Z. se ni še nihče oglašil in mnogo dela se ne more opraviti, ker ni moči. Sam je pri S. N. P. J. tako zaposlen, da mu skoro nobenega prostega časa ne preostaja, ker je influence tudi pri tej organizaciji precej razsajala. Mi vsi delamo zastopni pri S. R. Z. pomoči pa giti za dobro plačo ne moremo dobiti. Poroča, kaj pišejo člani od zunaj, posebno z ozirom na zavezniške okupacije jugoslovanskih krajev.

Slede poročila drugih odbornikov. Brat Godina poroča, da je bil v Sheboyganu, Wis., kjer je več članov S. R. Z. bilo denunciranih za nelegalno. Kompanije spravljajo v zvezo našo organizacijo in strokovno unijo; na razpravi so bili navzoči tudi zastopniki delavskega departmanta zvezne vlade. Nastopil je kot priča in razjasnil vso mir; v splošnem pa se je shod donesel.

Brat Kristan poroča, da je bil v Detroitu, Mich., na shodu, sklicanem od podružnice Slovenskega Republičanskega Zdrženja in Hrvatskega Saveza, kateri je sprejel program S. R. Z. Skupina nahajalskih kraljevskih je hotela delati nemir; v splošnem pa se je shod dobro obnesel.

Na razpravo pride sestanek z dr. Leontićem in nekaterimi drugimi zastopniki Nar. Vijeća, na katerem so bili navzoči razen enega vsi tukajšnji člani izvrševalnega odbora S. R. Z., očiščeno. Slov. Repub. Zdrženje je pripravljeno za sodelovanje na širšem jugoslovanskem programu, ki naj bo izdelan od obeh prizadetih strank sporazumno. Odborniki Nar. Vijeća so izjavili, da so navzoči neoficijelno, da pa z nami soglašajo, da bodo o tem poročali estalim odbornikom in nam naznanili rezultat. Do danes nismo dobili od njih še nobenega odgovora, pač pa je neki hrvatski list prinesel nekakšen poziv za jugoslovanski kongres, o katerem se je na tem sestanku res debatiralo, toda nič definitivnega sklenilo. Sklenjeno, da poizvedemo, kakó je s to stvarjo, ker je S. R. Z. pripravljeno sodelovati, toda ne kot kakšna podrejena organizacija.

Razpravlja se o nepravilnem ali pretiranem strahu Slovencev, da anektirajo Italijani kraje na slovenskem jugu, ki jih je zasedla zavezniška armada, katero tvorijo po večini Italijani. Italijanski neodrešeni kriče, da je to italijanska zemlja, toda neje se bodo določile na mirovni konferenci tako, kakor zahteva pravičnost in trajni mir, ne pa po želji vročokrvnih šovinistov. Amerika je šla v vojno za svobodo vseh narodov in njena beseda bo odločilna na mirovni konferenci. Geslo Amerike je, da se noben narod ne sme siliti pod vlado, katere ne mara. V Združenih državah imamo najboljšega zaveznika in varuha naših pravic. Slov. Repub. Zdrženje je že storilo vse, kar je bilo v danih razmerah mogoče, da bo ameriški vladi znan resnični položaj na slovenskem jugu — in bo s podvojeno silo delalo v bodoče. Prihod-

nji teden odide deputacija v Washington, ki ostane tam, dokler bo potrebno in ukrene, kar bo potrebno, oziroma, kar bo mogoče. Prepričani smo, da bo članstvo S. R. Z. podprlo naše delo s finančno, ker take velike naloge se ne završe s par dolarji. — Sklenjeno, da se razpošlje peticija za podpise v vse slovenske naselbine in da se po tej številki Slov. Review izda takoj druga Seja zaključena o pol dvanajstih.

Anton Terbovec, tajnik.

IZZA SHODA JUGOSLOVANOV V DETROITU.

Na skupni seji detroitske podružnice S. R. Z. in H. N. Z. dne 10. novembra se je zaključilo, da se takoj na nedeljo 17. novembra skliče velik shod družinskih Jugoslovancov.

Izvolil se je odbor, kateri je brzojavno pozval govornike iz Washingtona in Chicago. — Tema je bila: "Jugoslovani in Italija."

Od govornikov se je odzval sodrug Ethin Kristan iz Chicago. Iz Washingtona se je odgovorilo, da je vsled zaposlenosti nemogoče poslati govornika.

Ob 10. dopoldan je bilo ogromno gledališče na Russell St. popolnoma zasedeno. Shod je otvoril g. Gregorič, predsednik shoda, s primernim govorom, v katerem je apeliral na slovo vseh Jugoslovancov kot edino rešitev. Nato je nastopil Slov. pevski zbor "Svoboda" s pesmijo "Marze-ljca".

Zatem je govoril sod. Martin Mantony o Slovenceh, ter nevarnosti, kateri nam preti od italijanskih imperialistov, ki iztegajo svoje roke po naših slovenskih krajih.

Tretji govornik je bil profesor J. Novak iz detroitske visoke šole. Govoril je: "Zal mi je, da mi ni mogoče v vašem jeziku govoriti. Kajti ako tudi vas razumem in teče tudi po mojih žilah slovenska kri, jeendar razlika med našim jezikom in vašim tolika, da bi me ne razumeli vsi. (Profesor Novak je rodom Poljak). Zato bom govoril angleško. Nova doba prilaga za nas Slovence. Leta sužnosti in tlake so minula. Ko je padla neusko-avstrijska avtokracija v prah. Na razvalinah avstrijske monarhije vzrastejo nove svobodne države, katerih ena bo naša Jugoslovanska republika. (Aplavz.)

Sreče mi navdaja z veseljem, ko vas gledam, vso to ogromno udeležbo. Bodite avertjeni, da se vas bo čulo tam doli v Washingtonu in vaše pravične zahteve se bodo nvaževale.

Omenil je nadalje, da so Slovani bili tisti faktor, kateri so rešili Evropo barbarizma Turkov in Tatarov. Brez nas bi bila Evropa danes drugačna.

Med vsem govorom je žel aplavz.

Nato je spregovoril sodrug Ethin Kristan iz Chicago.

Prenehala je vojna — za vse ljudi. Resnica je, da je premirje podpisano, ter da več ne grme piške in topovi, ali vendar to ne pomenja mira, ne konca vojne, kajti ta pride šele ako bode mir sklenjen pravično na popolnem samoodločevanju narodov z enakimi pravicami za vse. — in ne pa, ako se ustanove kričev in napravijo nove prilike za vojno, nove grnade, iz katerih mora sigurno bruhiti plamen. (Odobravanje.)

Jugoslovani imamo smolo. Komaj smo se iznebili ene Avstrije, že prihaja druga.

Ta hip je planil nekdo spred zboru in zavpil:

"Živela Srbija! Živel kralj Peter!" To je bil signal. Kakih petdeset pijanih najetih blapev tukajšnjih velesrbov Pupincev, je planilo na noge in začelo rjoveti "Živijo kralj Petar! Dole sa republikom! Živela Srbija!" Nastal je strašen hrup. V drugem kotu so vstali avstrijski in zagodili: "Živela Avstrija." Bilo je žalostno gledati, kakšen element se je nahajal med detroitskimi Jugoslovani. Izvzamem Slovence, katerih je bilo čez dvesto na shodu, in kateri so že pljuvali v roke, da pretepejo kraljevaško-avstrijski gang — a na srečo se je kri umirila. Angleški govornik — profesor Novak je odšel z odra. Zastoj na pametnejši Srbi skušali razjasniti, da je govornik mislil italijanske aneksioniste, ne Srbijo, vse zama. Bili so najeti, da rjovejo, in rjoveli so.

Po kratkem čakanju je predsednik prekinil shod.

Zadaj za podrobo so se zbirali ljudje. Govornik Kristan je opozarjal na žalostne posledice, ki jih lahko ima tak škandal. Italijanska komisija je na potu v Ameriko, da "dokaže" Amerikancem, da so Jugoslovani nezmožni samovlade i. t. d. In ko bi morali pokazati, kaj so Jugoslovani, se aranžira tak prizor!

Časa ni izgubljati. Na srečo ima Slov. soc. klub št. 114 veliko dvorano. Sklicali smo ljudi na ulici in odšli tja.

Bilo je pravo tudio. V četr ure je bila dvorana nabito polna Slovencev, Hrvatov in Srbov. Za predsednika je bil izvoljen sod. M. Polovina, ki je naredil kratek uvod, nakar je prevzel besedo sodr. Kristan.

Plakal bi človek nad tem, kar se je zgodilo danes. Sedaj v teh časih, ko potrebujemo vse sile, da vsaj v enem skupnem interesu delamo skupaj, pride ljudje in dovolijo svoji strasti, da jim odžene pomot. Italijanska komisija iz okupiranih krajev Dalmacije in Primorja je na potu v Ameriko. Namen ima, da prikaže vladi Združenih držav Italijane kot zatiran narod, ki živi v večini v dotičnih krajih. In mi Jugoslovani, mesto da delamo, da pokazemo zmožnost za samovlado, do dokažemo pravice do onih krajev, ki so naši, pa delamo prizore kot se je odigral danes. Narod, kateri ne zna v takih časih premagati sebe in udušiti svoje strasti, je nezmožen za samovlado.

Zatem je govornik razkazal in razjasnil argumente, na katere se opirajo italijanski imperialisti. V prvi vrsti je njih historično pravo. Če so bili oni kraji pred stoletji beneški, gremo lahko še dalje, nazaj do Rima, do nekdanjih Ilircev, kateri so posedovali ogromne dele Panonije in Balkana. Zadnji ostanki Ilircev so baje Albanci, torej bi po "zgodovinski pravi" pripadalo njim vse skupaj. (Smeh.)

Isto za nas. Kjer je danes Dunaj, je bila v sedmem stoletju slovenska ribiška vas. Po zgodovinskem pravu bi bil torej Dunaj z vsem zgornjim in spodnjim Avstrijskem naš.

Vsakdo ve, kako se je umetno gojila italijanska v Trstu in v Dalmaciji. Enaki slučaji so se vršili na Češkem. Ko sem bil pred leti v Budjejevicah, je bilo tam na zunan vse nemško. Trgovine, gradje, vsepoved "Guten Tag", "was wünschen Sie" i. t. d. Ko sem zopet prišel tja deset let pozneje, se je vse izpremenilo. Nemščina se je umaknila prebujenemu ljudstvu in bilo je vse pristno češko, ker so češke delavske mase izgubile strah pred nemškimi gospodari.

Kako je s Trstom? Če pride tja tujec, ki ne pozna razmer, se mu bo zdelo, da je mesto čisto italijansko. Uprava je italijanska, in vsled tega s vse mestne naprave, javne uredbe, ulične tabele i. t. d. italijanske. Ali ljudsko štetje, volilni rezultati, slovenske institucije pričajo eksistenco Slovencev. Dočim živi v mestu italijanska večina, je okolica povsem slovenska. V Istri so Italijani naseljeni po zapadnih mestih; večina v deželi je pretežno jugoslovanska. Goriška je čisto slovenska dežela, če prepastimo Furlanijo Italiji; Dalmacija ima neznatno italijansko manjšino.

Avstrija je zapustila svojim narodom neveliko dedščino. Ali težave je treba premagati in zato je treba trdega dela in složenega nastopa.

Ko je Amerika vstopila v vojno, je dobila pravičnost najmočnejšega zaveznika in tudi sedaj je naše največje upanje. Da je stopila v vojno, je bilo muno, in bi se moralo zglediti, tudi če bi bil sodrug Benson predsednik.

Dejal sem takrat, da bo socializem profitiral na koncu vojne. Kar je resnica.

Jugoslovansko vprašanje je internacionalno. Nepravilno rešeno pomeni nov črn oblak nad Evropo, iz katerega se mora viliti plah. Ne zato, da sem jaz tako krpločen. ("Jeste, g. Kristan," se je oglašil neki znani avstrijski tam v ozadju — "Ven!" je zahrmla množica.) Govornik se je malo nasmejal in mu odgovoril duhovito in neovrgljivo, kot zna samo sodr. Kristan. Nato so je Avstrijski pobrali ven. Zunan niso dali mira, dokler ni eden naših junakov vstopil ven ter pretepel in zapodil celo krldelo. Shod se je izvil nad vse lepo. Sprejeta je bila resolucija.

Nato se je izmed naroda volil nov odbor 14 članov za nadaljnje akcije. Nabralo se je čez \$52.

Dodatek. — Na sejo novega odbora vseh Jugoslovancov v sredo 20. novembra so prišli Srbi iz Narodne Obrane, (opravičevali so se in pojasnili, da je bila ona tropa najeta od Pupincev, ter pripravljena ne za sodr. Kristana, ampak za govornika od Narodnega Vijeća iz Washingtona. Imeli so pripravljeno cele zabojne jaje, da očistijo Hinkovića radi "izdajstva".

Sklenili smo po predlogu Srbov iz N. O. da damo resolucijo, sprejeto na nedeljskem shodu, tiskati v 6.000 iztisih in to v treh jezikih. Razneda se bo v vsako jugoslovansko hišo Detroita in okolice. K resoluciji se dostavita dve točki:

1. Da Jugoslovani, Hrvati, Srbi in Slovenci ne damo ne podi zemlje tujcem.

2. Da stojimo na podlagi principa samoodločevanja bodoče države Jugoslovencov. Srbi so zahtevali, da naj bo v najkrajšem času ponovni shod. Ko je prišla debata glede govornika so rekli: "Se mo nobenega od Narodnog Vijeća" — to bi pomenilo pretep, ampak vsi smo soglasni, da pride sodr. Kristan iz Chicago. On je človek, kateri je zmiraj stal na demokratičnem stališču. — Republika-nec je — ali dobro došel. To je kratka zgodovina shoda. Začetek buren, naravnost prostituiran od najete mase. — Ali konec lep! Vsa kolonija govori samo o delu. Sodr. Kristan je s svojim mogočnim govorom naredil vtisk, boljši kot se je mogoče nadejal. V najkrajšem času bo zopet klican. Nas vseh želja je, da naj se Jugoslovani zdramijo povspod. Shodi in shodi! Resolucije in resolucije — vse v Washington.

Jos. Oven.

Aristipov dialog o bodočnosti družbe.

Zato se mi zdi, da je treba, da se plodimo naprej, da bomo čim dalje silnejši. Kajti ako omejimo svoje število, omejimo le za nekaj časa svojo bedo; in lahko bi se zgodilo tudi, da bi gospoda, ki bi to opazila, sama poskrbela za naš naraščaj s tem, da bi si vzela sužnje, ki bi jim narodile mnogo otrok. Bili bi to sicer polgospodski ljudje, toda ostali bi sužnji. Tudi bi se lahko zgodilo, da bi bogati pripeljali sužnje iz tujih dežel in bi tako nas prislili k delu. Tako bi se cel naš rod pomešal s tujimi barbarizmi ljudmi, ki bi se lahko v našo nevarnost med nami pomnožili. Tako bi bil naš rod rešen trpljenja, ko bi ga ne bilo več; rekel pa sem, da je življenje z bedo in trpljenjem boljše nego smrt. V tem se mi zdi smrt večje zlo, nego beda in menda se mnogim zdi tako, ker bi sicer vsi bedni zapustili življenje in si izvolili smrt. Bedni bolj ljubijo svoje življenje, rešeno v trpljenju, nego bogati, ki imajo vsega v izobilju. Ako pa bi naš beda prisilila, da se bito množimo in obvladamo državo in družbo, se mi zdi, da bi beda ne

bila zlo, ampak celo nekaj dobrega, ker iz nje dobro izhaja.

— Dovolj, o Demokritos, da ustavim tvoje nerazumne besede, kajti zdi se mi, da govoriš o drugem, nego vva hotela govoriti. Rekli smo namreč, da je beda največje zlo in iz zla se ne more dobro roditi, zato dvomim, da bi bilo dobro, kar se iz bede rodi.

— Nasprotno, o Aristip, tisoče dobrih dejanj, koristnih in dobičkanosnih izvrši človek prisiljen po bedi.

— Oj, kam si zašel, Demokritos, premišli pa trpljenja in pomanjkanja, ki ga bodeš po nepotrebnem prestali za negotovo bodočo srečo. Jaz pa mislim, da mora človek skrbeti le za sebe in za sedanjost in paziti na to, da se tudi ušegovni potomcem ne bo slabo godilo, s tem, da jih preveč ne množi. Rekel sem že, da bi gospoda sama prišla med vas delati in življenje bi bilo mnogo prijet-

nejše, ker bi bilo za vse dovolj živil. Preobilica ljudstva na svetu ni nikomur v korist, ker se s tem množi beda. Pomisli pa moraš, da bi mnogi iz vas lahko po svojih zmožnostih prišli na trg in bi tam odločevali, kot vaši zastopniki, ali bi celo zasedli visoka mesta.

— Imaš prav, Aristip, toda vsi oni, ki bi se iz naših vrst dvignili nad nami v višje sloje, bi zopet živeli brez dela od truda naših rok. Mi pa bi bili vedno maloštevilni in slabi in lahko bi nas držali pod svojo oblastjo, da bi bili večni sužnji. Ako pa zraste naša moč, lahko nekoč zavladamo mi.

Tako je rekel Demokritos. Aristip ga je gledal, kajti samozvestno in ponosno je govoril zadnje besede. Na to je rekel (Aristip):

— Tvoje besede se mi zde premišljevanja vredne. Vprašanje pa je, ali bo končna sreča, blagostanje enako bedi, ki jo bodeš dotlej preživel. Tudi je vprašanje, ali bodeš mogli ustvariti državo, kakor si jo misliš. Kajti človek prerad živi

po svoji naturi in morebiti je prav tako. Imeti ho-ste morali vlado, zakone in vojaštvo, kajti trebuh bo ostal z vami tudi v novi državi. Vem, da bodo po tem vladali — kakor zahteva Platon — modri-jani in bodo odločevali oni, ki bodo po naravi bolj zmožni od drugih in ne kakor sedaj — oni, ki so se slučajno rodili v bogati družini. Vendar ne verujem, da bo v tem stalno blagostanje družbe, kaj-ti tudi veliko bogastvo, med mnoge razdeljeno, da le male deleže in mnogi bi tudi teli deležev ne znali dobro porabiti. Zato ostajam pri svojem, da je bodočnost družbe v tem, da po modrosti uživamo življenje, da ne množimo bede v množico ljudi, ampak da obvladamo sebe in s tem obvladamo svet in življenje. Tako namreč ostanemo svobodni in neodvisni in čoreno živeti lepo življenje; nje-gove radosti pa bodo plačilo za našo modrost.

— Tako je rekel Aristip in se je poslovil od Demokrita.

(Konec prihodnjic.)

CHARLES BRADLAUGH:

Iz življenja svetnikov.

KONEC.

Napoved se je zgodilo, da je nagromadil Jakob mnogo premoženja ter sklenil, da rajši uteče s pozorišča sleparskega svojega izkoriščanja, in ko je bil Laban od doma pri striženju ovac, se je nenadno odkradel, ne da bi komu kaj omenil, ter vzel s seboj obe svoji ženi, otroke, črede in blago. Da doda vsemu temu krono, je ukradla njegova žena Rahel, tega klativiteza vredna soderuga, svojemu očetu bogove.

Ako bi se bilo to zgodilo dandanes, bi se to takoj naznanilo policiji in ta bi razposlala na vse vetrove razglas:

"1000 kron nagrade! Pobegnul je z velikim premoženjem žid Jakob. Naznanila naj se pošljejo Sirijanu Labanu v Haran ali pa policijskemu uradu dotičnega kraja."

V onih dobach pa so bila pota gospodova čisto drugačna kakor dandanes. Bog je prišel v sanjah k Labanu in ga umiril radi Jakobovega zlodejstva in rekel: "Varuj se in ne govori z Jakobom drugače kakor prijateljsko." To bi bilo nedvomno Labanu prišlo, da se ne zgleda pri policiji ter ne zasleduje Jakoba. Tako se je spravil Jakob z Labanom v dobroti in potoval naprej z vsem svojim premoženjem. Na poti je videl, kako spremljajo angelji božji v velikih trumah njegovo karavano, da se mu kaj ne pripeti. Ker nima nobenega znanja z božjimi angelji, ne morem o njih bogve kaj povedati. Tudi Balamov osel je videl poznega angela in je govoril z njim, kakor so to delali Abraham in Jakob. Brezdvomno so prikazni angeljev omejene na osle in božje vernike. Jakob se angeljev prav nič ni bal. Ampak ko je dobil naznanilo, da mu gre naproti njegov brat Ezav s 400 vojak, ga je obšel strah pred njim, kajti spomnil se je, kako grdo ga je bil ogoljufal; ker je pa bil Jakob velik strahopetec in ker ga je

jela peči vest, je poslal svojemu bratu velike darove naproti, da ga umiri. Nato pa je razdelil svoje premoženje in svoje črede na dva dela, da bi mu ostal en del, ako bi bil drugi ukraden in bi mogel varno zbežati.

Ko je bil pa zopet v samotni, se je boril z nekim človekom ali angeljem ali bogom. V pismu stoji, da je bil to "mož", v nadpisu, da je bil to "angelj" in Jakob sam pravi, da je to bil "bog", ki ga je videl iz obličja v obličje. Naj si je to bil že kdorkoli, ta borba po pravilih ni bila poštna, kajti ko je protivnik videl, da ga ne premaga, mu je zlomil kost, tako da je vse življenje šepal. Ko se protivnik ni mogel osvoboditi Jakobovega objema, je začel prositi in rofiti, da ga izpusti, preden se začne svitati. Duhovi se nikdar ne pokazujejo za belega dne in v svetlobi, da bi jih kdo ne videl in preizkusil. Največkrat se dajo videti v temi in v sanjah. Jakoba pa ni pustil kramarski duh niti takrat, in videč, da nima od protivnika nobene druge koristi, ga je prosil za blagoslov.

Drugega dne rano se je srečal Jakob z bratom Ezavom. Jakob se je poklonil pred Ezavom sedemkrat do zemlje. Ezav je stopil k njemu, oba sta se objela, poljubljala in plakala. Ezav niti ni sprejel darov, ki mu jih je poslal Jakob, rekoč, da ničesar ne rabi in da naj le Jakob obdrži vse zase.

Poslednji del pripovedke o Jakobu in Ezavu je zelo poučen. Bahji strah Jakobov pred Ezavom je krasn opis. Jakoba peče vest radi njegovih sleparskih zločinov. Visokodušno odpuščanje Ezavovo ga dela bogatejšega, kakor Jakoba vse njegovo premoženje z blagoslovom vred, ki jih je prikramaril od gospoda. Nič ni v starem zakonu tako gniljivega, kakor je to. V obnašanju Ezava vidimo slavo časa, sinovsko privrženost, velikodušnost nad obsodbe vredno goljufijo in nena-

gradno oškodbo. Ni li bil Ezav milosrčen in velikodušen mož?

In vendar ga je Bog sovražil in mu vzel njegov del na obljubljeni deželi. Ni li bil Jakob podel in lažljiv malopridnež? Ampak Bog ga je vseeno ljubil in mu sproti vse odpustil. Kako grozno karikira sv. pismo Boga, ko ga slika kot sovražnika dobrega in ljubitelja zla!

Jakob, praotec vsega naroda izraelskega, je postal oče velike rodline in njegovi sinovi so bili ustanovitelji dvanajstih izraelskih plemen. Njegovi sinovi so prodali enega izmed svoje srede, Jozeфа, kot kot sužnja v Egipt in ta čudna kupčija jih ni stala pri očetu ni ene nevoljne besede. Jozeф je prišel v Egiptu do oblasti ter je podelil svojim bratom najlepše pokrajine v državi. Kanil je tudi napraviti vladarja faraona lastnika vseh posestev v državi, ljudstvo pa za njegove sužnje. Napravil je to potom zakona, da ima kralj pravico do petine vseh pridelkov. Samo duhovnike je oprostil od dolžnosti plačevati to petino. Drugi Jakobov sin, Juda, je hotel sežgati žensko, ki mu je rodila eno dete. Tretji, Ruben, si je dovolil najnepoštenejše sleparije kakor Absalon, sin Davidov. Druga dva Jakobova sinova sta imela v svojih hišah mučilno orodje in grozno je njihovo ravnanje, popisano v 34. poglavju. Jakob se je preselil k Jozeфу v Egipt in je tam po 17. letih umrl.

Mnogi učeni bogoslovci pravijo, da je Jakobovo življenje prosti simbol dvanajstih zvezdskih znamenj, da pomenja 12 patrijarhov dvanajstero znamenj v zverinskem pasu, kakor simbolizirajo pagani leta z 12 velikimi svojimi bogovi in kristjani z 12 apostoli, o katerih se večinoma nič gotovega ne ve.

Iz Jakobovega življenja ni mogoče izbrati nobenega trenutka, ki bi ga je nekoliko opravičeval in ki bi ga delal vrednega, da se ohrani njegov

spomin. Nasprotno pa vidimo, da je Bog, ko je hotel ljubiti enega izmed dveh bratov, drugega pa sovražiti, napravil veliko napako pri svojem izboru, kajti izbral si je tega, ki se je postavil z vsem svojim življenjem v najgnusnejšo svetlobo za vse čase in ki dela gospodu Bogu, Bogu židovskemu in krščanskemu, večno sramoto.

Največji jugoslovanski pesnik-klasik Gundulić je bil Dubrovčan. Moderni umetniki in pisatelji prvega reda Bukovac, Meštrović, Vojnović, so Dalmatinci. Slovenski pesnik Gregorčič je bil doma z Goriskega. Če bi hoteli naštetati vse pesnike, pisatelje, slikarje, kiparje, ki so po zaslugi priznani in primorski domačini, bi morali navesti dolgo vrsto imen. Kulturna produkcija Jugoslovani je v Primorju absolutno večja od italijanske, dasi je bilo za Slovenca, Hrvat ali Srba neskončno težavneje doseči potrebno izobrazbo kakor za Italijana. Govoriti o nekulturnosti Jugoslovani ni znamenje posebno dobrega okusa.

Uradniki živilske uprave priporočajo, da se gospodinje zdaj preskrbe s krompirjem za zimo, kajti sedaj je dosti krompirja na trgu in cena je primerna. — Howard Heintz, živilski upravitelj za državo Pennsylvanijo, pravi: "Sedaj je čas, da si ljudstvo kupi krompir za zimo. Sedanji krompir je najboljši, da se hrani za zimo. Krompir je treba kupiti v tridesetih dneh, ker postoji nevarnost, da kasneje zmrzne. Tudi cena za krompir je sedaj najnižja v sezoni."

Iz Baltimora, O., poročajo: Po izjavi odbornikov bratovščine železniških brzojavnih uslužbencev zastavka ta teden do 10.000 brzojavnih uslužbencev, ki vrše službo na železnicah, če jim ne povišajo mezde in zboljšajo delovnih razmer.

Fr. Milčinski:

Naši in vojna.

(Konec.)

Stvar me je zanimala in sem jo vprašal, če ve, kakke novice, pa mi je razodela, da ve o Rusih. Sem jo vprašal, kaj? in mi je rekla, da so jih ujeli in jih prodajajo v štaetni. Globoko je vzdihnila in mi še to razodela, da pravijo nekateri, da bo vojne kmalu konec, drugi pa, da ne. Bog ve, odkod ima to globoko modrost! Zupljivo je uprta vame svoje verne oči, stisnila se mi je med kolena in me vprašala: "Atek, atek, kaj ne, vojna nas ne bo pregnala?"

Pa ji je prežala v očeh resnična skrb, plahi moji smilci. Ali sploh ve, kaj je vojska? Ali ji ni vojska le zver, sitna kakor volk in lev?

Vedela je! "V vojski streljajo. Atek, atek, ali nas ne bodo ustrelili? Kaj ne, atek, rajši koj umremo, kakor da nas postrelijo."

Tako je torej njeno stališče: vojske se boji, smrti ne. Smrt zanjo sploh ni groza. Nedavno sem ji pravil bajko o medvedu, ki je služil puščavniku in mu zvesto branil muhe. Puščavnik je zaspal pa mu je sitna muha sedla na nos. Zvesti medved šapne po nji in je vdaril s tako silo, da ni le muhe ubil, ampak tudi dobrega puščavnika. Povedal sem ji to bajko, ker se je zgodilo, da je iz same ljubezni skoraj zadavila brata, objemši ga. In ker mora imeti povest moralno, sem še dodal, kako je bil medved potem brez gospodarja in ni imel nikogar, da bi mu dajal papirce in pupice in je revež poginil gladi in žeje. Malo je preudarila, ne dolgo, in mi je rekla: "Na, zdaj sta pa oba v nebesih je tako boljše kakor tukaj." Pa je šla k vrabu.

Smrti se torej ne boji, pač pa jo je strah vojne kakor zlih sanj. V sree se mi je zasmilila, revica, pobožal sem jo po glavi in njenih treh kitah, tako so dolge kakor mišji repki, in sem jo potolažil: "Nič se ne boj, moja hčerka, vojna nam ne bo nič prizadela, saj ji tudi mi nismo nič storili."

Premakala je tiho ustnice, v duhu je ponavljala moje besede. Potem se je nemara spomnila bogastva, ki se ji obeta po sklenjenem miru, in je vprašala vprašanje, ki je na jeziku milijonom in v sree vseh: "Atek, atek, povej, ali bo kmalu vojne konec?"

Vojni konec prerokovati, je kočljiva reč; dosedaj so se vsi preroki urezali, od eiganke pričenši navzgor pod vrh. Zato sem bil previden v

besedah in sem rekel: "Ljubo moje dete, vojne bo takrat konec, kadar ga bo hotel ljubi Bog, ne prej, ne pozneje."

Spet je premikala ustnice in ponavljala moje besede, zamislila se je, me resno pogledala in ne brez strahu in sem vedel: Zdajle utegnemo spet kaj doživeti.

Pa je rekla: "Veš, atek, če boš tako govoril, te bodo še zaprli."

— No, menda ne! —

III.

Potem je tako naneslo, da smo si sredi bojnih operacij omislili še enega malčka.

Časi so resni in dolžnost je slehernega državljan, ki ne stoji v bojnem polju, da špartanski živeč čim bolj krci svoj potrošek in tado doma ustvarja možnost, da oni tam zunaj, junaki krvi in groze mučeniki gladi in mraza, vzdrže in vztrajajo. Vse to je res in vemo in bi bili nabavo malčka tudi odgodili ugodnejša vremena po ... u, ali razmere so bile take, da smo bili zastran njega že pred vojno, ali razmere so bile take, etoishidlu pred vojno v besedi in človek nerad razdira kupčije. Pa tudi moj dekele ni dalo več miru in je priganjalo, da ji moramo kupiti sestrico. Sestrico in ne brata, zakaj brata ji lahko vzemo, da ga vtaknejo v vojsko. Pravzaprav je hotela imeti koj dve, menda ker vtaknejo v vojsko. Pravzaprav je hotela imeti koj dve, menda ker je čula, da se ljudje zdaj v vojnem času z vsem zalagajo kar na debelo. In še zagrozila je, če ne kupi mama, bo pa sama kupila. Sva pa rekla z ženo, naj bo in bo že Bog dal, in smo navzile vojni kupili dete, čisto majhno dete, in je bil fantek, ker so punčke baš pošle, kakor je pošlo še marsikaj drugega.

Malo bala sva se, kaj poreče najstarejša, ko ne dobi sestrice, ampak brata. A! je bila kar zadovoljna; poljubila mu je obe roki in na vprašanje, kakšno naj mu damo ime, je izjavila: "Luka, ki čez plake kuka." Sam Bog ve, kje je spet to ujela.

Tudi naš fant je ljubeznivo sprejel novega brata. Takoj mu je prinesel darila; eno copato in majhen glinast vrček, in pri vrčku ni pozabil dostaviti svarila, ki ga sam vsakikrat sliši: "To se ubijel!" Začel mu je peti lepo pesem "Tadam, tadam ...", ki se v odrasli slovenščini glasi tako:

"Stradam, stradam,
ko pošto peljam.
Krompir sem pojedel,
še rep'eo imam."

Pa jo je v sredi prekinil vsled presenetljivega razkritja, ki ga je tisti hip storil: "Mali bratec 'ma oči!' — in mu je šel s prstkom vanje. Temu razkritju je sledilo takoj drugo še večje: "Mali bratec 'ma glavo!' Hitel ga je grabiti zanjo in ni bilo konca občudovanju in slavnosti je bila velika, le za roke ga je bilo treba vse čas držati.

One dni se je vojna umeknila v ozadje. V ospredje zanimanja so stopile osebne vesti: ali je fantek dobro spančkal, kakšen mu je tek in kaj dela njegov trebušek. Okoli njegove male košarice — obšita je z modrim blagom, nad njo se vpenja strehica iz bele tančice — okoli te košarice se nam zdaj suče svet, in ni boljše tolažbe v teh mrkih dneh sovraštva, krvi in bele nego pogled v nebeški mir na nežnem licu našega malega.

Teko dnevi in braten in sestrici ni ljubezen do svojega najnovejšega sorojenca še kar nič splahnela.

Sestrica ga hodi zibati in mu poleg prepevle:

"Ajčka, tutajčka,
naš fantek nagajčka.
Marija zibala, je pela lepo:
Ajčka, tutajčka ..."

in se ji ne mudi nikamor proč.

Bratec pa mu donša igrače: zamorec brez rok, Gašperčka brez glave, raco brez koles, in če izmakne v kuhinji kak krompir ali kako ponev, vse bi mu znil in natrosil v posteljo in vsak hip mu je pripravljen delati "gladežpumpež" po mehku, belem obrazku, komaj ga vračamo stran.

Ina vendar dobro sree moj fantek, čeprav je divjak in me je zadnjič resno užalil. Sila rad odpira peč in brska po pepelu. Oni dan je bila spet vsa soba nasmetena s pepelom. Vzel sem ga v roke. "Cigan," sem rekel, "priznal, kdo je odprl peč, kdo je navinjal sobo!"

Pa se mi je nasmejal s tistimi širokimi zobki in odgovoril: "Mali b'atee 'dil' — da je mali bratec to naredil."

To je pa bila po moje mtrdnem prepričanju laž. Videl sicer nisem in zato ne morem prisiči, kdo je odprl peč in kdo je trosil pepel. Ali mali bratec ni bil oni in ni mogel biti, ker je ajčal v svojem povelju in se ni genil iz njega in če bi se

bil, bi ga bil gotovo kdo zapazil. Niti ni verjetno, da bi bil v nežni starosti desetih dni že tako izprijen, da bi odpiral peč in trosil pepel.

Resnično sem bil užaljen, kajti potemtakem ne morem drugače misliti, nego da moj fant laže. Povedal sem mu svoje nenje, da je še premlad, da bi lagal in da bova drugič zaplesala. Pa se je koj kesal, izjavil je, da sem njegovo "ubo piše", ljubo piše namreč, in me vprašal, če ga imam kaj rad.

Tako živimo in vojna gre svojo pot, samozvestna, neizprosna, neuklonjena in ji še od daleč ni videti kraja. Moji plahi hčerki, sinčji majcen, se je že sanjalo, da je z mamico bežala daleč tje po snegu, "ker je prišel Rus mimo, je bil siten je streljal". Nikdar se nismo pri nas o čem takim menili! In zadnjiš so ji kar na lepem prišle solze v oči — "zaradi vojne", je rekla — kako in zakaj pa, se ni dalo dognati, nemara sama ni vedela ... Ali je moralo vse to priti? Morja krvi, morja solza, vihrje joka in vzdihov, kdo vas je kriv, kaj vas je krivo?

Vsel sem fanta na koleno, tega ki leze v drugo leto; težak je za svojo starost in debel je kakor polh, čeprav prepeva "Tadam, tadam" — da bi ne bilo nikdar res, kar poješ! Pritisnil sem ga k sebi, strogo sem mu pogledal v oči in ga rahlo potresel za rami: "Nikda ne vo, pa mi ti povej, mla-di mož: Kdo je kriv vojni, ali Srb ali Anglež ali pregrešna ženska moda, kakor je za božič stalo v časopisu? Kdo, vprašam, kdo?"

Pa mi je eigan gladko odgovoril: "Mali b'atee 'dil'."

Nak, to pa ni res! Če za pepel nebi prisegel, za to pa koj dvanajstkrat zapored: Nak, ta ni kriv vojne, ta že ne! V svojem povelju leži in se smeja. Stiranjst dni je bilo staro in že se je smečalo! Počasi nategne usteca, od ustec mu zleti smeh v očesi in na nasek, naguba nosek, zamiži odpre usteca in se zasmeji: e — čisto kratko in rahlo: e. Gospa Jeretina, ki nam dobavlja deo, pravi, da še ni videla kaj takega; pred enim mesecem se otroci ne smejo, da se pa, jadvna star štirinajst dni. In kako rad se smeja: komaj ga človek pogleda, že se zareži, naš majcen dobrovoljček. Ta da bi bil kriv vojne? — Že spet se smeja! Kdor bi ga videl — če je božji — bi odložil orožje! Smeja se — naj nam bo v dobro znamenje za mir, za srečen mir, pravičen, večni mir!

"Še ob poslednji uri ne more biti živ človek! Namesto da bi pogledal skozi okno in da bi vsaj žalostinko zapelo njegovo srce, sedi za mizo, pred smrdečo lučjo, in piše ... Zmotil si se, Štefan Poljanec ... ne maram tvoje dedščine ... nikoli jo ne bom uvaževal!"

Naptil se je v hišo z zastrtim oknom in ko je prestopil prag, ga je pozdravila Matilda z mehkim, sladkim smehljajem!

Peter je vztrepetal in je molče poljubil ustnice, ki so vabile.

Po pravici se je razljutil Peter, ko je zalubil na tla Poljančeve papirje. Ne da bi bil opislaval Abasver svoje doživljaje in izkušnje ter na tak način neizmerno koristil rodu Poljančevih, je napisal dolgo in dolgočasno razpravo "o impresionizmu v noveli." Po pravici se je razljutil Peter, zraven pa ni pomislil, da bo on sam uskoč, predno bo uvaževal poslednjikrat praktične razmere, napisal svojemu dediču in bratu pusto razpravo "o muziki v modernih verzih" in da se bo dedič prav tako po pravici razljutil ...

Zakaj kakor pojde življenje brez prestanka in brez konca po široki cesti v solnen, tako pojde sence po zidovju brez prestanka, brez konca, karikatura in kritika živega življenja — breztelesni in kljub svoji breztelesnosti nesrečni fantomi, v nadlego življenju in sebi ...

Poslednji dnevi Štefana Poljanca.

(Konec.)

Ampak vse to ne pomaga nič in fantom ostane fantom, ne živi svojega življenja, serce je, na vse večne čase suženjsko priklenjena na tuje telo. Zato je zelo malovažno in ne zanima nikogar, če se je Štefan Poljanec obesil, ali če je utonil. Pripovedovati bi se dalo o tem žalostnem koncu zelo poetične in genljive stvari, toda bile bi popolnoma nepotrebne; bral sem roman, v katerem je bila nazadnje natanko popisana sedmina, ampak nepotrebna je bila; in tisti junak je bil resničen človek, ne fantom.

Ra je še drug vzrok, zelo imeniten in važen, ki mi brani, da bi se dolgo ukvarjal s poslednjo uro in smrtjo Poljančeve. Kar je za tistimi črnimi mostom utonilo v noč, ali kar se je zibalo na smotni veji tam zunaj sredi solja, ni bilo drugega nego malovredna lupina; še lupina je bila komaj, samo ime je bilo. Štefan Poljanec je umrl na našem, kakor ga svet že dolgo ni videl in ki je globokega premišljevanja vreden. Obešanje je bila formalnost brez pomena. Brezpomembna formalnost je, če si Poljanec ali Novljan sam ostrže lupino, ali če čaka, da mu odpade. Šel je in se je očistil; lupina je izginila, izginilo je ime, fantom pa je ostal ...

Dolgo je še ležal Peter Novljan, strmel je v strop z velikimi očmi in je čakal. Vse njegove misli so bile eno samo vprašanje: zdelo se mu je, da je zapisano z različnimi črkami na stropu.

"Ali bo storil?"

In strah je raste v njegovem sreu. Strah, da bi Poljanec omahnil v poslednjem trenutku, povešil glavo ter se vrnil. Vztrepetal je, če je začel od daleč korake v veži, na hodniku.

"Ponižan, osramočen in proseč se bo vrnil... nikoli ni imel moči, drugače bi ne bil Štefan Poljanec!"

Vstal je, hodil je po izbi in je nenadoma obstrmel pred ogledalom. Motno in umazano je bilo ogledalo, videl je v njem obraz kakor v veliki daljavi, toda spoznal ga je takoj.

"Ali si ti, ali sem jaz?"

Zazibalo se mu je pred očmi; ves prestrašen napol v omotici, se je okrenil proti durim. Duri so bile zaprte, nihče ni bil stopil v izbo.

Peter Novljan se je opotekel, omahnil je na posteljo in je skril obraz v blazino ... Danilo se je, ko se je vzdignil, zelo truden kakor od dolge poti v viharju in dežju.

"Storil je, kakor je bilo zapisano, uvaževal je ... in vso žalostno dedščino je zapustil me-

ni! ... Tudi jaz bom morda uvaževal nekoč, kako je treba umreti, in tudi jaz bom morda zapustil svojo žalostno dedščino fantu, ki bo delal verze, nosil zakrpane čevlje ter gledal name s ponosnim zaničevanjem ..."

Stal je pred Poljančeve police in se je sam nasmejal svojim mislim.

"V spoznanju je smrt; kaj je bil to že začetek spoznanja in kaj je tako blizu že tudi moje uvaževanje?"

Vzel je s police kup papirjev in je sedel za mizo.

"Daleč je še čas; v njem ni bilo soluca več — še sije v mojem sreu; uiso se že ozrle v tla moje oči — še gledajo v zvezde ..."

Z veliko radovednostjo je listal po Poljančevih papirjih in je bil znornom bolj začuden in zlovoljen. Nastopiti je hotel dedščino, kakor je bil obljubil in kakor mu je bilo zapisano; vedel je, čutil je globoko v svojem sreu, da je ta dedščina žalostna, da je sprejel z njo svojo usodo in svoj težki križ, ampak zdelo se mu je, da je vsaj zanimiva. Pričakoval je velikih razodetij, večnih besed, pričakoval je, da se mu odpro na stežaj duhovno svetlobo, v brezkonstnem mučeništvu izkavelega srea, tako da bi v sočutju ob bratovem mučeništvu objokaval tudi svoje trpljenje in svojo prihodnost ... Listal je dolgo, bral je, naposled je zalubil papirje na tla in je šel.

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.

Lastnik in urednik: —

Jugoslovenska delavska tiskovna družba v Chicago, Illinois.

Naročnina: Za Ameriko \$2.00 za celo leto, \$1.00 za pol leta. Za Evropo \$2.50 za celo leto, \$1.25 za pol leta.

Oglaš po dogovoru. Pri spremembi bivališča je poleg novega naznaniti tudi stari naslov.

Glasilo slovenske organizacije Jugosl. socialistične zveze v Ameriki.

Vse pritožbe glede nerednega pošiljanja lista in drugih nerednosti, je posiljati predsedniku družbe.

Fr. Udovitch, 1844 So. Racine Ave., Chicago, Ill.

PROLETARIAN

Owned and published every Tuesday by

South Slavic Workmen's Pub. Co., Chicago, Illinois.

Subscription rates: United States and Canada, \$2.00 a year, \$1.00 for half year. Foreign countries \$2.50 a year, \$1.25 for half year.

Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS):

"PROLETAREC"

4004 W. 31. STREET, CHICAGO, ILLINOIS

Telefon Lawndale 8157.

GOVOR IZ PRETEKLIH DNI.

Dni 31. prosinca, 1. in 2. svečana 1909 je imela jugoslovenska socialistična stranka svoj sedmi redni zbor v Ljubljani. Nekoliko pomolov na ta kongres, ki se je vršil v skrajno kritični dobi, je prav v sedanjem času zanimivih. Društvo Etnin Kristan je imel referat o političnem položaju. Iz njegovega govora, za katerega mu je zbor podaljšal določeno govorno dobo, citiramo po stenografskem zapisniku:

V zadnjih dneh se je izvršil dogodek v visoki politiki, čegar posledice čutijo avstrijski narodi še zdaj hudo, a jih bodo, žal, še bolj čutili. Avstrija je anektirala dolejši okupirani deželi Bosno in Hercegovino. Zgodilo se je to zgolj iz imperialističnih in dinastičnih namenov. Avstrijski kapitalizem si je hotel ustvariti kolonijo, dobičarski interesi kapitalizma tiče tudi za tem korakom. Danes je aneksija gotovo dejstvo. Zaradi tega nam ni treba pozabiti, kako brutalno in nerodno je Aehrenthalova diplomacija izvršila stvar in način se mora obsoditi.

Ne more pa tudi biti vseeno, kaj se zgodi z Bosno. Avstrija je spoznala, da se more anektiranih dežel zapostaviti Turčiji, ki je vpejla ustavo, pa obljubljuje Bosni konstitucijo, toda tako, ki je prava karikatura. S svojimi kurijami, neštevilnimi virilisti in z razdelitvijo volitev po verah je ta ustava neverjetna pokveka v dobi, ko imata Avstrija in Turčija splošno volilno pravico. Če je Bosna zrela, da jo monarhija anektira, mora biti tudi zrela, da odloči njen narod sam o svoji usodi. Protestiramo torej proti ustavi, ki bi bila zgolj plašč za absolutizem in za brutaliziranje in izkoriščanje delavskega ljudstva.

Rešiti se bo moralo tudi državnopravno vprašanje Bosne in Hercegovine, ki je zdaj absurdno. Kaj namerava Avstrija, kaj skupna vlada, je še sveta tajnost, najbrže tudi za fiste faktorje, ki bi morali vsaj sami vedeti, kaj hočejo. V sled aneksije je Bosna postala del Avstro-Ogrske, a nihče ne more povedati, kakšen je njen prostor v novi domovini, pa tudi nihče ne more zdaj pojasniti razmerja celotne monarhije. Avstro-Ogrska je po nagodbi dualistična, toda v njej imamo zdaj fiktivni trilateralizem; Bosna-Hercegovina je del dualistične celote, pa stoji izven obeh delov dualizma. Ona ima zdaj z Avstrijo in Ogrsko skupne zadeve, a nihče ne ve, kako jih ima reševati. Dejansko imata o njeni usodi odločevati oba dela izven nje, a vsak zase in teoretično je prav lahko mogoče, da odloči vsak drugače. Delegacije rešujejo zadeve cele monarhije, torej tudi Bosne in Hercegovine, ki pa sama ni zastopana v delegacijah. Povsod torej sama nasprotja. Za rešitev iz tega tragikomnega vrtineca je pa vse polno načrtov; vsak si napravi svojega, seveda sebi v prid. Prvi so prišli Madžari, ki sklicujoči se na davno pozabljeno vladno nadskoraj mitološki kraljevstvo Ramo, zahtevajo Bosno zase. Pa tudi Avstrija bi jo rado dobila. Tretja ideja je pa trilateralizem, ustanovitve jugoslovenske države kot tretjega faktorja v monarhiji. Tuzanjo pa so različni recepti.

Frankov n. pr. je ves drugačen kakor Krekov in Stadlerjev drugačen kakor Pribešičev. Večinoma pozabljajo vsi, da se države ne ustvarjajo z resolucijami in tudi kranjski deželni zbor, kjer smo slišali zanimive reminiscence o Uškokih in o Belih Kranjcih, je piezal s svojo trilateralistično debato po prav visokih zvonicah. Gotovo je pač, da posega aneksija narodno pravo globoko v interese Jugoslovancev in prav mi ne moremo ignorirati vprašanja. Nočemo se varati, vemo, da bo končna rešitev dela različnih in nasprotnih moči; vemo, da bodočnosti ni v sedanjosti. Moramo si pa biti na jasnem, kaj hočemo in kako naj posegamo v razvoj. Vidi se pa, da so tudi tukaj težave. Za nas je merodajno narodno načelo, ki je izraženo tudi v brnski resoluciji, dočim vidimo, da je bosenska socialna demokracija, ki se je pravkar ustanovila, sklenila resolucijo, zahtevajočo "avtonomijo Bosne v zvezi avstro-ogrskih avtonomnih dežel". Lahko je razumeti, če se zahteva taka avtonomija za prvi čas, da dobi narod v Bosni sam priliko, odločiti svojo usodo. Toda nemogoče je, da bi trajno ena socialnodemokratska stranka zagovarjala deželno avtonomijo, dočim zahtevajo druge narodno. Treba je torej, da se sporazumemo glede na to. Na takem sporazumu so interesi tudi sodržni na Hrvaškem, pa se mora na vsak način poiskati pot, ki vodi do njega.

Če priznavamo narodno načelo, pa ne mislimo samo na današnji dan, lahko spoznamo, kakšno važnost ima aneksija za vse Jugoslovane, pa tudi za Slovence. Noben organizem, pa tudi noben narod nima večnega življenja; če pa izgine, se vendar njegov zarod ne izgubi s sveta. Narod take kulture kakor starogrški, take moči kakor rimski, je izginil; niso pa izginili potomci starih Grkov in starih Rimljanov. Največja navčnost ne more misliti, da je edino slovenskemu narodu določena izjema. Tudi on je podvržen neizpremenljivim zakonom narode. Ni pa potrebno, da bi zanesel potomec naroda slepi slučaj bogve kam, temveč takozvani usodi se lahko začrta pot, če se hoče in če se poznajo zakoni. Pametni človek gotovo ne misli na to, da bi se enega jutra zbudili vsi Slovenci kot Hrvatje ali pa nasprotno; lahko se pa pripravljajo tla bodočih celot, ki postane ob zavednem delu lahko taka, kakršno hočejo dotedne narodne skupine. Tudi jezik se razvija; saj vemo, da Slovenci danes ne govorijo tako kakor so govorili v osmem stoletju. V čem naj bi bila nesreča, če bi se razvoj po možnosti regural v smeri, ki drže k nemu cilju? V dobi, ko nam vsa dejstva pričajo razvoj v velike skupine, se ne da ta tendenca vlagati v življenju narodov. In sorodnost jugoslovanskih jezikov je preveč očitna in predobro dokazana, da ne bi spoznali, koliko večja je korist, če zraste iz posameznih delov velika skupina, kakor pa če se vsak del prejaljši izgubi v tujih. Smejem se "planinskemu hrvatstvu", "illirstvu" i. t. d., tudi se nemoremo ogrevati za veliko Hrvatstvo ali velikosrbsko hegemonijo, ampak kulturna skupnost vseh jugoslovanskih plemen, v kateri bi bila Slovence odločena na prav važna vloga, ima prirodne temelje in življensko moč ter je vredna našega dela.

K svojemu referatu je poročevalec med drugim predložil sledeči dve resoluciji:

a. Sedmi zbor jugoslovenske socialnodemokratske stranke izreka, da je aneksija Bosne in Hercegovine zgodovinski fakt acemopli, ki mogočno posega v politične interese vseh Jugoslovancev. Ne da bi se zbor motil o imperialističnih namenih in dinastičnih interesih, ki so vodili avstro-ogrsko vladno in obsojajočo diplomatski proces narodnosti, ki je povzročil prebivalstvu države in zlasti delavstvu ogromno škodo ter mu žuga že z novimi, zlasti militarističnimi bremenmi, smatra aneksijo za gotovo dejstvo, ki ne sme služiti vojne željni hujšakom, pa za to z vsako odločitvijo protesta proti vsakemu poizkusu, kaliti mir, naj se pojavlja tako ščevanje kjerkoli. Z ozirom na to, da so z aneksijo prizadeti vitalni interesi vseh Jugoslovancev, ki pa niso imeli še nobene prilike, pretrpeti skupne interese in se sporazumeti z ozirom na to, da gre očitno avstro-ogrsko politika za

uničenjem samoodločevanja v Bosni in Hercegovini živečega naroda prav tako kakor ostalih jugoslovanskih delov; z ozirom na to, da se protežirajo tuje tendence na škodo domaćega prebivalstva v Bosni in Hercegovini in na škodo Jugoslovancev sploh; z ozirom na to, da se zavlačuje uvedba ustave v Bosni in Hercegovini in se kaže namen, popačiti obljubljeni konstituciji v reakcionarnem zmislu:

Zahteva zbor uvedbo ustave za Bosno in Hercegovino na najširši demokratični podlagi, da se omogoči pravi izraz volje bosensko-hercegovskega prebivalstva.

Prvovrednemu odboru naroča zbor, da poišče sporazum z ostalimi prizadetimi, predvsem jugoslovanskimi socialnodemokratskimi strankami, vstevši novostanovljeno soc. dem. stranko v Bosni in Hercegovini, v svrhu skupne konference, ki naj omogoči enotne sklepe in enotno taktiko glede na vprašanje, ki izvira iz dejstva aneksije.

b. Sedmi zbor jugoslovenske soc. dem. stranke izreka, da slovenski in hrvaški proletarij v Avstriji ne more neinteresirano gledati, v kakšne razmere tlači njegove najbližje soderge na Hrvaškem in v Slavoniji onduti protustavni nasilni, naravnost inkvizitorski sistem aktiivne vlade. Z največjim ogorčenjem obsoja zbor brutalno, vsako zakonitost predno zasmejujoče preganjanje nedolžnih ljudi, ki je najbolj kričeče označeno z nezasišano obožnico nad takozvanimi "veleizdajalci" in s frivolnim predlogom smrtnih obsodbe nad 53. morda preveč entuziastičnimi ljudmi. Socialni demokraciji pa v Hrvatskem in v Slavoniji, ki se bojuje najodločnejše in najdoslednejše proti temu sistemu in kaže tudi ostalim strankam edino rešilno pot, izreka zbor svoje najtoplejše simpatije in svoje brezpogojno soglasanje v tem boju.

Obe resoluciji sta bili soglasno sprejeti.

FIZIČNE POSLEDICE MEZDNEGA ŽENSKEGA DELA.

Boj ženstva za glasovanje je opozoril mislice na razna vprašanja in probleme ki se naravnost tičejo ženskega spola. Mnoge preiskave so sicer dognale, da ne pomenijo dolge delovne ure v tovarnah in prodajalnicah nič dobrega za ženske, toda niso se dosti bavili z vprašanjem, kakšne posledice rodi mezdno delo pri ženskah, ki hočejo biti matere.

Zagovorniki ženskega dela trdijo da ni res, da bi imelo mezdno delo slabe posledice za ženske in pritožbe glede slabih fizičnih virov ženskega dela da so pretirane in neosnovane. Dalje pravijo, da ženske že od nekdaj opravljajo ista dela, za katere sedaj dobivajo mezdo. Odkar se piše zgodovina, so ženske delale prejo platno, pripravljale hrano in prenašale druga bremena. Edina razlika med delom v preteklosti in sedanjosti je — pravijo — da poprej so ženske delale vsaka na svojem domu, a sedaj pa delajo skupaj v tovarni; individualno delo je postalo kolektivno. Ženske ne olinajo moškega dela zato ker so naravno slabše. Prej je resnica, da moški silijo v ženska dela, s tem da predejo, tkejo in šivajo. Delo v tovarnah pa ni nič slabše iz zdravstvenega in higijeničnega stališča kakor je žensko delo doma, pa naj bo delavnik dolg ali kratek. Za primere naj služi paralelni argument, da škrtalica ni nevarna bolezen zato, ker ni bolj nevarna kakor koeze.

Tako pravijo zagovorniki ženskega dela. Svobodno jim! Ali če je resnica, da je mezdni delavnik ženski delavec v predelovalni bombaza v južnih državah naše republike in vsakih sto bolnih moških — 150 bolnih žensk, dalje če je resnica, kar poročajo polporne organizacije v Angliji, Franciji, Nemčiji, Švici in v Avstriji, da ženske so bolj podvržene industrijskim boleznim in da dalj časa bolehalo kakor pa moški; če je res kar poročajo zdravniške avtoritete, da je 40 odst. omoženih žensk, ki so kot dekleta delale v tovarnah, bolnih na plodnih organih preden dočaka trideseto leto — če je vse to res — in štatiistično trdijo, da je resnica — potem je tovarniško delo za ženske bolj škodljivo kakor je pa domače delo. Ka-

dar se delo vrši proč od domačega ognjišča, tedaj se navadno pojavijo novi elementi v takem delu in ti so nevarni. Doma je žena pripravljala surov material za prejo in tkanje. Vsako tako delo je zahtevalo spremembo prostora in pozicije. V tovarni je drugače. Tovarniško delo je tako razdeljeno, da vsaka delavka vrši le majhen del istega vsled česar mora stati ali sedeti vedno na istem mestu. Kjer ni gibanja pri delu in kjer ni sprememb, tam se delavke kakor tudi delavci — kmalu poloti enakomernost in o-kostenelost, ki povzroča mrtvilo. Ali to še ni vse. Številni strojev, pri katerih delajo ženske, je neprestano večje in večje in ravno tako je večja in večja brzina dela s stroji. Posebno v delavnicah, kjer se plačuje delo od komada, ja naglica nekaj naravnega in posledica je napetost živcev in mišle, česar ne poznajo ženske pri domačem delu.

Čeprav dela žena ali dekle doma od zore do mraka, vendar zamore vsak čas nehati, kadar je potrebna počitka ali kadar — in to je velikega pomena — jo opadejo telesne potrebe. V tovarni pa ni te svobode in rezultat je cela vrsta bolezni.

Raztega ima žensko telo svoje posebnosti, ki se ne morejo tako lahko prenesti kakor pri moškem. Na primer moški lahko stoji na nogah po cele dneve in pri tem ne trpijo njegovi notranji organi. Drugače pa je pri ženski. Kost ženskega člena in kolena je premajhna, da bi dolgo držala veliko težo telesa; ravnotaka je mišičevje ženske noge veliko slabotnejše od moškega. V sledtega je vsakodelo, ki zahteva, da mora ženska stati dolgo časa na enem mestu, zelo škodljivo, kajti v takem slučaju se delavka navadno nagiblje nazaj, da laglje balancira težo telesa, a to je še bolj škodljivo, kajti v takem položaju sloni vsa teža na tistem delu telesa, kjer se nahajajo spolni in plodilni organi. Navadno se torej zgodi, da dekleta, ki dolgo stojijo pri delu, dobe s časom stisnjenost organov, kolikor se jih nahaja med sklepnimi kostmi pod hrbtenjačo. Zlasti je to gotova posledica pri tistih ženskah, ki pri stojičenju podpirajo telesno težo zdaj z eno in zdaj z drugo nogo. Ta navada povzroča zoževanje sklepnihih kosti in to se dogaja toliko laglje pri dekletih, ki se niso povsem fiziološko razvite preden začnejo z delom.

Povprečna starost moških delavcev je med 25 in 30 letom; povprečna starost ženskih delavk je pa med 16 in 20 letom. Leta 1900 so našli 49.3% žensk pod 25 letom med vseni delavkami v Zedinjenih državah. V svilopredelnicah in svilotalnicah ter v tovarnah za pletenje je ravno toliko deklet med 16 in 20 letom kakor je vseh ostalih delavk nad 21 letom. Resnica je, da večina deklet ne občuti slabih posledic tovarniškega dela dokler so še mlade, samske in dokler delajo. Toda natura jih kaznuje čim opustijo delo in se omožijo. Tedaj pridejo na dan vsi nedostaki pokvarjenih organov. Bolezni na maternici so nekaj navadnega. Menstruacija (mesečno perilo) je neredna in boleča. Še hujše pa pride, kadar goe omožena ženska zopet nazaj v tovarniško delo. Neosečnost v takih razmerah je za njo velika muka in v mnogih slučajih se pripeti, da je bodoča mati v tovarni še par ur pred porodom, na kar so bolečine toliko večje. Predporod (otrok pred časom) je pri tovarniških delavkah nekaj navadnega; ravnotaka so teški porodi s pomočjo zdravniških instrumentov v veliko večjem številu pri tovarniških delavkah kakor pa pri ženeh, ki ne opravljajo meznega dela.

Do sedaj sem govoril samo o delavkah v tovarnah. Toda niso samo te mezdne delavke, ki trpe na stojičenju. Lepo oblečena dekleta v modernih prodajalnicah so obsojena na isto trpljenje. Zakon v sedemintridesetih državah sicer zapoveduje, da morajo biti stoli za prodajalnice, toda do danes še ni zakona, kateri bi — izvedel prvi zakon. V mnogih in mnogih prodajalnicah velja pravilo, da morajo prodajalnice stati čeli dan na nogah, kajti v tem položaju da "lepše izgledajo" kakor če bi radi lesnih prostorov za prodajalnimi mizami, kjer kjer se teško gibljejo in so prisiljene krčiti in držati ude v nenaravnem položaju. To zopet vpliva jako slabo na plodilne or-

gane. Druga posledica dolgega stajanja je tudi razširjanje in petostkrvnihi žil na nogah, kar povzroča pritisk na živce in spravi v nered ostale funkcije telesa.

Dolgo sedenje na enem mestu ima ravnotako slabe posledice kakor dolgo stojičenje. Telesnega gibanja ni in rezultat je, da oslabijo pljuča, ki nemorejo več izločevati gotovih strupov iz telesnega sestava. Kadar niso pljuča v redu, prisiljene so ledvice opravljati več dela, a to ima zopet škodljiv vpliv na spolne in plodilne organe. Sedenje tudi povzroča konstipacijo ali zaprtje, kar se marsikomu zdi brez pomena iz prvega, toda v resnici pa zamore povzročiti več telesnih bolezni kakor katera druga stvar. Ta teškoča je v veliki meri vdomačena med delavkami iz enostavnega razloga, ker nimajo svobode glede svojih telesnih potreb. Stranišča ali toaletne sobe v prodajalnicah in tovarnah so navadno redke, zamenjane ali preveč oddaljene; v mnogih slučajih služi ena in ista soba za oba spol z revno pregrado. Kdo bi se potem čutil, da se delavke — posebno mlada dekleta — v takih razmerah in okoliščinah odtujijo takim prostorom, se jih najrajši izogibljuje in se upirajo potrebi med delom. Veliko je prodajalnic, ki ne dovolijo vslužbenkam več kot pet minut za odstranitev v toaletno sobo. V drugih slučajih mora delavka prej v prašati paznico ali celo moškega paznika, preden se sme odstraniti in v teh slučajih igra sramozljivost precej vloge, tako da marsikatera delavka rajša pretrpi čeli dan v neznanosti kakor da bi povedala kaj hoče.

To so razlogi — mogoče banalni in smešni — vendar pa odločajozirom na njihovo zdravje. Posledica odpora proti telesnim potrebam je teška konstipacija, paraliziranje ali omrtnost prebavnih organov, abnormalna množina strupenih izločevin, ki se konča z živčno onemoglostjo, pogosto vrtoglavostjo in histerijo.

Sedenje morda še ne bi bilo tako škodljivo, če bi bilo pokončno toda sledeče delavke se morajo navadno tisečati s trebuhom k stroju ali k mizi. To povzroča abnormalen pritisk drobovja na plodilne organe in posledica v pre mnogih slučajih so kronične bolezni v votlini med sklepnimi kostmi (pelvis).

Sploh preveliko sedenje in stojičenje povzroči pri ženskah toliko, da postanejo absolutno nerodovite ali pa so njihovi plodilni organi tako pokvarjeni, da je neosečnost in porod za nje velika nevarnost. Nadaljni faktor, ki razjeda delavke v moderni industriji, je monotona ali enakoličnost in mrtvilo dela. Na telesu sicer ne zapuščajo vidnih sledov, napada pa toliko bolj duševno stanje osebe. Moderno tovarniško delo ne zahteva nobenega čuja, nobenega osebnega zanimanja ne iznajdljive ženjalnosti od navadnega delavca ali delavke. Človek dela vedno eno delo avtomatično brez brez konca in kraja. To pa daje slab vpliv možganom. Kadar človek uporablja le en del možganov, postanejo celi možgani bolj občutljivi in manj sposobni za težje duševno delo. Posledica je o-kostenelost misli in nenavadno iskanje senzacije. Tesna zveza živčnega sistema z ostalimi telesnimi funkcijami vpliva, da v tem slučaju telesne bolečine hitreje najdejo odsev v možganih.

Monotono delo ima pa še druge teškoče. V industriji čipkanja mora deklica dandanes paziti na deset igel namesto ene. V delavnicah s šivalnimi stroji naredi igla 440 vtorilajev v eni minuti. Operatorica stroja mora spoznati po traku svetlobe na igli, kedaj se utrga nit in kedaj ne vbođe na pravem mestu. Večna pažnja in napenjanje oči pri tem poslu silno škoduje očem in živcem.

Vtektilnih tovarnah se vedno bolj množijo stroji in operatorice morajo vedno bolj buliti oči. V velikih tiskarskih podjetjih, kjer dekletavežeje revije (magazine), se navadno godi, da dekleta premečejo v desetih urah 25.000 izvodov. Največji demon, kateri goni oči in živce, je delo od komada. Neprestana gonja s strojem, monotono, enolično delo, vedno isti prostor in ista okolica pripravi kmalu slabotno in tudi krepko žensko telo do živčnega izčrpanja. Duševni in fizični fetiš sta tesno skupaj. Mišičevje vsrkava nitrogen in ostavlja nerab-

ni izmeček, ki se imenuje toksin. V normalnih razmerah gre toksin redno svojo pot potom pljuv v izdihavanju in potom ledvice v urinu. Če pa mišičevje preveč dela, tedaj se toksin množi hitreje kakor pa more odhajati. V tem slučaju postane toksin strup in mišičevje otrpne. Duševna volja sicer še pritiska za delom, toda to gre na račun živčevja. Fetiš gre do konca izčrpanja in posledica je smrt vsled kemičnega samozastrupljenja. Trudno telo navadno izdihava toksin v spanju na kar pride čilost za delo drugega dne; če pa telo nima nočnega počitka, tedaj zamorejo izčrpane mišice opravljati le polovico normalne mere dela.

Spolni in žični sestav jemljeta iste redilne elemente iz krvi in sta v delikatni zvezi. Če so torej živi izčrpani, sledijo kmalu tudi neprilike v spolnem organizmu. Živčna potrost odpira stezo nešteti drugim boleznim. Zastrupljenje s svinčom deluje z veliko bolj uničevalno silo pri ženskah kakor pa pri moških. Prezgodnji porodi so v tem slučaju neizogibna stvar, kajti ni misliti, da bi žena, katera vdihava svinčno paro, rodila razvito in zdravo dečo. Tako zastrupljenje se v mnogih slučajih konča z neplodovitostjo.

V tovarnah za izdelovanje konzerv, kjer se vporabljuje razne kisline, trpijo roke in to zopet pomaga k uničevanju živcev. Ravnotako je v tovarnah za milo. — Prah suši grlo. Prizadevanje h kašlju povzroča vnetje sapnika in pljučne mreže, kar polaga temelj jetiki. Vroča in vlažna delavnica povzroča čezmerno potenje, kar slabi telo in daje priliko za revmatizem, vnetje sapnika in tuberkulozo. Dviganje težkih premetov in vrtenje strojev z nogo pokvari splošna in rezultat je neplodovitost ali nezmožnost za porod.

Če bi bil kdo pred stoletdesetimi leti prerokoval, da ženske enkrat ne bodo delale v rudnikih in zidale hiš, bi se mu bili smejali. Danes gledamo s pomilovanjem na tiste čase, ko so žene opravljale neverjetno teška dela — toda svojih časov pa ne vidimo! Ali se ne bodo našli otrok otroci enkrat ozirali s pomilovanjem na sedanje barbarsko dobo, ko na milijone žena in dekleta hira v tovarnah.

Zakonodajalci bodo nekega dne prepovedali žensko delo v industrijah. Vendar pa žensko delo ne bo prej odpravljeno, dokler se ne spremenijo gospodarske razmere, ki silijo ženo v tovarno. Stroji, ki so odpravili ročno delo, bodo nadomestili žensko operiranje z moškimi čimbolj se bodo razvijali v titanske avtomate, ki bodo opravljali bodoče delo. Žensko delo v prodajalnicah, pisarnah in v šolah se bo pa moralo omejiti na krajši čas in priti mora pod izključno nadzorstvo države ali družbe, ki bo narekovala pogoje za delavce in delavke.

V gozdovih na zemlji.

Dr. Eleger je napisal v glasilu pariške geografske družbe zanimivo poročilo o stanju gozdov na zemlji. On trdi, da je na vsej zemlji 1518 milijonov hektarjev gozda, kar bi odgovarjalo skoro četrtini trdne zemlje. Največ gozda izmed vseh dežel ima Kanada, in sicer 325 milijonov hektarjev, torej precej več kot vsa Evropa, ki ga ima tudi skoraj enotretjino svojega obsega, namreč 303½ miliona hektarjev. Tri četrtine evropskega gozda pripadajo Rusiji in Skandinaviji. Najbolj pogozdena je Finska, ki ima polovico gozdov, kar se skoro lahko trdi tudi o Bosni in Hercegovini. Izmed evropskih držav ima Rusija 210 milijonov hektarov, Skandinavija nekaj čez 20 milijonov, nato pride Avstrija, ki ima 16 milijonov gozda, dalje Nemčija 14 milijonov in Francija 10 milijonov. Najmanj gozda ima Španija, ker so uničili cele pokrajine gozdov, kar sedaj bridko občutijo. Omenjeno naj bo, da ima Indija 50 milijonov hektarjev gozda in Japan, o katerem so vedno mislili, da je najrevnejša država na svetu glede gozdov, ima celo 23 milijonov hektarjev.

Železniška uprava ne namerava znižati mezde železniškim uslužbencem, ravno tako se ne znižata tovarnina in voznina. Mezda, tovarnina in voznina ostanejo v prehodnem času take, kakršne so. Ta zagotovila so došla iz merodajnih krogov.

Nauki svetovne vojne.

Če bi bil ostal tak anarhičen sistem v voljavi, bi bila lahko nastala transportna katastrofa prve vrste. Vlada je vzela stvar pod svojo kontrolo, opravila vse železnice v enoten sistem in ravnanje promet tako, da je moral čim boljše služiti za htevanj vojne, vsled česar je moralo vprašanje, kako se rentira ta, kako oni transport, samo ob sebi stopiti v ozadje, in tako se je posrečila doždevno nemogoča naloga. Ameriška vojska je prišla na bojišče v taki množini in v takem stanju, da je bila njena akcija odločilna in je moglo pospešila konec.

Treba je bilo vsakovrstnih novih podjetij, katerih v ogromnih dimenzijah, na primer ladje, delnice, v katerih se je moralo ustvariti povsem novo množično brodogradnjo in pošiljanje ladje v tako kratkih intervalih na morje, da bi se bila doba za dogotovljenje posameznega parnika pred vojno zdela smešna. Vojna je zahtevala to mornarico; koliko velja in vse, kar je s tem v zvezi, je bilo postransko. Zaradi cilja, zaradi potrebe se je izvršila stvar, in izvršila se je tako, da je napravila vtisk čudeža.

Vse energije, ki so se razvile tekom vojne, ne le na naši, ampak tudi na nasprotni strani, eksistirajo tudi v miru. Prišle niso iz neba kot novo ustvarjena sila; le treba jih je bilo in poklicale so se, pa se je pokazalo, da so tu. Mr. Hoover ni dobil svoje sposobnosti za organizacijo prehrane kakor apostoli dar jezikov o Binkošti; njegova zmoglost se prej ni potrebovala ali pa se vsaj ni mislilo, da bi bila potrebna in zato je ostala neplodna kakor tisoč in tisoč človeških sil, ki ne najdejo svojega pravega polja v sedanji družbi.

Za organizatorične talente je bila tekom vojne največja potreba. Naš družabni sistem ni tak, da bi imel take talente v dobri evišdeni; večina so le tisti znani, ki se postavijo v službo kapitalizma. Organizirati za profit je v kapitalistični družbi važnejše kot vsako drugo organiziranje; a če bi se poiskale organizatorične sposobnosti za druge namene, bi se jih našlo dovolj v krogih, v katerih ne pride danes nikomur na misel, da bi jih iskal.

Organizacija pa ne more biti v miru nič manj važna kakor v vojni. Kajti organizacija pomeni najboljši porabo sil za doseg največjega uspeha. Organizacija odpravi zapravljanje sil in materiala. Če je v dobi vojne potreben sistem, ki vzame sovražniku čim več bojnih sil in mu prizade čim večje težave, bi v mirnem času potrebovali sistem, ki ustvari lastnemu ljudstvu čim večje blagostanje. Vojni cilji so zahtevali organizacijo; za naloge miru je enako potrebna organizacija.

To ni nova iznajdba; toda pred vojno je bila ta nauk premalo vpoštevana, izkušnje vojne so ga pa sijajno potrdile. A če naj v novi dobi, ki je pred nami, obrode izkušnje teh strašnih let, je

treba v naši družbi izpremembe, ki morajo segati do temeljev.

Kapitalistični sistem in organizacija stojita v nasprotju. Za materialno življenje sedanosti sta produkcija in trgovina glavna faktorja. Organizacija pa ni njihova podlaga; če bi bilo oboje res organizirano, ne bi mogla obstajati besna konkurenca, ki nosi v sebi ne le nevarnost za slabjšega tekmeča, ampak za cele narode; če bi bila produkcija zadostna organizirana, ne bi mogli prihajati časi, ko ni za najdražji denar dobiti potrebnega blaga, pa zopet drugi časi, ko so skladišča prenapolnjena, se tovarne zapirajo, banke pokajo in poplavlja panika cele dežele.

Kapitalizem pač stremi po organizaciji; ali svet se ničesar ne boji tako, kakor da se mu to posreči. Srednji sloji se upirajo takemu stremljenju na vse kriplje, delavci, zlasti nezavedni, skušajo delati ovire, zakonodajci snujejo postavbe proti organizatoričnim tendencam kapitalizma. Vsi ti poizkusi se pa zlivajo v reakcijo. Za kapitalizem je edina možnost organizacije, da spravi kontrolo produkcije in distribucije v čim manj rok. Koncentriranje v trustih — ali kakorkoli se že krsti oblika — jedini način, da more kapitalizem prilagoditi produkcijo potrebi in odpraviti konkurenco. S tega stališča bi bil najidealnejši en sam svetoven trust, ki bi imel vse industrije, vse poljedelstvo, vse živinorejo, ves promet na suhem, na morju in v zraku v svojih rokah. Tak trust bi bil centrala, ki bi lahko poznala vse potrebe, a skrbela da se vendar ne bi nič izdelovalo po nepotrebnem, lahko bi spravila najboljši sistem v transport in napravila konec vsej konkurenci.

Ali tak trust bi obenem postal gospodar sveta. Vse sile bi bile v njegovi službi, vse človeštvo bi bilo odvisno od njegove volje; reprenzentiral bi najpopolnejšo avtokracijo, ki si jo morejo domisliti človeški možgani.

Razvoj pa pojde po vojni v tej smeri, če se ne izvrši radikalna izprememba. Kajti koncentracija do popolnosti je naravna tendenca kapitalizma. Če se ustanovi liga narodov, dobi ta tendenca še nove možnosti.

Liga narodov se predlaga zato, da bi se v bodočnosti preprečile vojne. Ali večni mir ni odvisen od nobene zunanje oblike in nobeno svetovno sodišče ga ne more garantirati. Vojno onemogočiti je sploh utopija. Dokler pozna človeški duh uničevalna sredstva, jih bo lahko rabil. O varnosti miru se bo le tedaj moglo govoriti, če ne bo tehničnih vzrokov za vojno. Interesi ohranitve miru morajo biti tako močni, da postanejo interesi, ki bi se mogli realizirati z vojno, malenkostni v primeri s prvimi.

Te garancije pa ne bo, dokler bo konkurenca. Človeštvo, živčeno v družbi, v kateri je takorekoč vse odvisno od imetja in od povečanja imetja potom profita, ne bo z nobenimi lepimi pridli-

gami mogoče dopovedati, da se ni treba poslužiti skrajnih sredstev za varstvo materialnih interesov.

Konkurenca je igrala svojo vlogo tudi med vzroki pravic končne vojne. In vse vrtoglavice ideje gospodarskega bojkota, zapiranja svetovnih trgov i. t. d., ki jih sedaj raznašajo prerazgrete glave, nosijo kali novih nevarnih konfliktov v sebi. Take metode spravijo lahko cele narode v obup in povzročijo koalicije, ki se ne uklonijo nobenemu razsodišču.

Liga narodov more služiti svojemu namenu le tedaj, če vzame tudi gospodarske momente v obzir in če skuša kolikor mogoče ublažiti konkurenco. Kapitalistična družba more to le s sredstvi kapitalističnega sistema. Doselej je šla kapitalistična produkcija za tem, da se nacionalno koncentriira in odstrani tekmo v mejah lastnega naroda; če hoče omejiti internacionalno konkurenco, se mora internacionalno koncentrirati. To pa vodi neizogibno v internacionalne truste in do internacionalnih kapitalističnih monopolov.

Če ostane konkurenca, je v tem nevarnost; če se odstrani konkurenca na kapitalističen način, prinaša rezultat drugo nevarnost.

Ali so bile vse misli, da se obvaruje človeštvo novih vojn, le sanje? Ali ni izhoda iz te dileme?

Gotovo je. Družba mora imeti le dovolj poguma, da se postavi na novo podlago in prestopi res v novo dobo.

Videli smo, da je profit res velika gonilna sila, da pa ni edina. Vojna nas je naučila, da ima ideja lahko večjo iniciativno silo; treba je le, da se vjema ideja z resničnimi interesi družbe in da more dobiti kri in meso. Lep nauk sam na sebi ne zadostuje. Evangelij krščanstva: "Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe" in "Česar ne želiš, da bi se tebi storilo, ne stori svojemu bližnjemu", je nedvomno krasen. Pridiga se že skoro dvatisoč let. Uresničen ni nikjer.

Vojna — ki ni realizacija krščanske teorije — je bila ideja, ki je osvojila milijone, premagala neštivilne sebične interese, izzvala žrtve brez koea in kraja in zbudila sile, katerih učinki delajo vtisk čudežev. Tega ni moglo povzročiti samo hrepenenje po klanju in divjanju; kdor je nesel puško v zakope, je nesel tudi svoje življenje tja. Vojna je mogla postati popularna le zato, ker so milijoni smatrali kajzerjevo zmago za svojo nevarnost. Ideja vojne se je vjemala z interesi ljudstva.

Ni li blagostanje ljudstva ideja, enako velika kakor kajzerjev poraz? Ako se ljudstvu jasno pokaže prava pot do blagostanja, ga mora ta ideja enako močno prijeti kakor ga je ideja vojne, a najbrže še bolj, ker se ne more nobena druga tako absolutno vjemati z njegovimi interesi.

Toda treba je popolne jasnosti. Izumetničeve teorije lahko vlečejo nekaj časa; kadar se izkaže njih neuspešnost, pride z razočaranjem lahko kruto maščevanje.

Blagostanje ljudstva in kapitalistično profitarstvo se ne moreta spojit. Polovičarstvo pa tudi ne more trajno pomagati. Če se na primer priporočajo zakoni za omejitve profitov, je to za prvi hip vredno truda. Ampak kapitalizem se bo moral prej ali slej upreti takim ukrepom, kajti če ne sme podjetništvo v Ameriki dobiti takih dobičkov kakor v Angliji, se bo čutilo zapostavljeno in bo morda res oškodovano v svoji konkurenčni sposobnosti. Nevarnosti, ki izvirajo iz tega, so na dlani.

Edina pomoč je v tem, da postanejo vse na materialno življenje se nanašajoče razmere javna zadeva in da se internacionalno organizirajo.

Povsem dobro vemo, da se to ne more zgoditi čez noč. Vedno smo se bojevali proti utopijam. Nemogoče je, da bi šli nocoj spat v kapitalistični družbi, a ko bi se jutri zjutraj zbudili, da bi svet bil socialističen. Socializem je reorganizacija, tako radikalna reorganizacija, da se ji lahko da ime revolucije. Iz tega pa na noben način ne sledi, da se mora izvršiti s krvavo revolucijo ali da se sploh more dovrešiti z bojem na barikadah.

Iz ustvarjanja socialistične družbe se nikakor ne more odstraniti element evolucije. Za uresničenje socialistične ideje morajo dozoreti vse razmere. Do tega cilja se mora razviti demokracija — politično in gospodarsko. Ali šele kadar je ta cilj dosežen, kadar služi vsa produkcija faktični potrebi, kadar je vsem ljudem mogoče razviti vse svoje dobre moči, kadar postanejo pogoji življenja za vse enaki in je vsakemu odprta pot do vsega materialnega in duševnega blagostanja, so vzroki vojn pokopani in je bodoči mir zagotovljen.

Ideja premagati kajzerja je lahko pograbilila milijone. Ideja premagati bedo in vojno bi bila še večja gonilna sila. Z njo bi bili pač izključeni individualni profiti; ali na njih mesto bi prišla korist vse družbe, v kateri bi bilo obsežna korist vsakega posameznika. Tada ideja ne more otrpiti energij, ampak jih mora zbuditi povsod, kjer še spe. Neznani talenti se bodo z veseljem postavili v njeno službo, kakor so se sposobnosti posvetile vojni, ne da bi bile vprašale za individualen dobiček.

Ta moč žive ideje je največji nauk, ki nam ga je podala vojna in le za to gre, da se zdaj praktično uporabi. Ideja apelira v prvi vrsti na delavsko ljudstvo; če zadene tudi dovolj pripravljenih ušes v krogu vladajočih, bo tem boljše. Kjer se vrši neizogibni razvoj brez pretdovratnih zaprek, se ni bati anarhije.

Liebknichtov manifest--naše zadoščenje.

V Amsterdam je prišlo popolno besedilo manifest, ki so ga bili pred izbruhom nemške revolucije izdali radikalni socialisti z Liebknichtom, Mehringom in Rozo Luxemburgovo na čelu. Manifest, ki je brez dvoma imel velik vpliv na razvoj dogodkov v Nemčiji, se glasi:

Dragi sodrugi! Če štirileta so naši vladarji vodili roparsko vojno, da bi podjarmili naše sode. Zadnjih deset ali dvanaest let so ti vladarji razširjali hudobni nauk o "slovanski nevarnosti". Imeli so uspeh.

Sejali so strah pred Slovani v naša srea. Toda to je bila le pretveza za njih poželjivost. Kakor da drži pot v Petrograd čez Belgijo in severno Francijo, so izdali ukaz in spravili naše armade v gibanje.

V štirih letih in dobrih treh mesecih o naši vladarji povzročili, da je čez 25 milijonov mož in žena pobitih, pohabljenih, nesposobnih za delo. Uvažite to, sodrugi! Na milijone mož, vojakov in civilistov, mož, žena in otrok je padlo kot žrtev pobote naših nevkrotljivih imperialistov!

V teh štirih letih so narodi vsega sveta tako krvaveli, da ne morejo izgubiti nič več krvi. In kaj smo pridobili? Ali smo dosegli le stotino tega, kar so hoteli naši vladarji in mi? Izgubljali smo tako, da ne moremo ničesar več izgubiti.

Pridobili smo eno — sovraštvo vsega ljudstva. Skaza, beda, bolezn, na milijone mrtvih in nesmrtno sovraštvo vseh svobodnih narodov sveta — to je nagrada, ki smo jo dosegli pod vodstvom naših pangermanskih imperialistov.

In sedaj smo prosili svoje sovražnike za mir s posredovanjem predsednika Zedinjenih držav. Sodrugi! Sedaj je prišla za nas največja prilika! Združite se! Bodite složni! Vi nimate vzroka, da bi čutili ponižanje. To ni bila vaša vojna. Vaši vladarji so vas nagnali v to svetovno klanje. Dobili ste svojo nagrado.

Sedaj imate priliko, da ponižate vi svoje vladarje. Čim globokejšje in temeljitejšje bo njihovo ponižanje, tem varnejša bo vaša svoboda.

Ne dajte svojim voditeljem nove prilike, da bi slabo zastopali nemške delavce in jih kot sužnje potvrdili svoji volji. Nastopite takoj. To je vaša edina prilika.

Dajte tiranu mogočen udarec in povežite ga ob svojih nogah. Dobro namerjen udarec ob tem času Vam prinese svobodo in vas deloma odkoduje za vso kri, ki je bila prelita v teh žalostnih štirih letih.

Vaša svoboda je odvisna od popolnega in nedvomnega poraza vaših vladarjev. Oni se tresajo. Storite, da bo ta poraz jasen in kričee.

Kako? Odložite orožje, vi vojniki na fronti. Odložite svoje orodje, vi delavci doma. Ne dovolite svojim vladarjem, tem patriotom z jezikom in municijskim profitarjem, da bi vas še nadalje parali.

Dokler boste hoteli nadaljevati boj, bodo ti razredi hoteli žrtvovati vaše življenje in življenje vaših mladih, da bi zavarovali svoje glave. Odložite orožje in odstopite od strojev.

Vaši sosedni narodi niso vaši sovražniki. Vaši resnični sovražniki so doma.

Vojniki, proti katerim stojite na bojišču, niso vaši sovražniki; oni se bojujejo za vašo svobodo.

Vstanite mogočno in osvojite vladu! Moč je vaša. Pravico imate, da vladate. Čujte klic svobode in dobite vojno zase.

Čez štiri leta so vas izrabljali kot zaloge v svojih poizkusih, da napolnijo mošnje. Štiri leta so žrtvovali vaše sinove, očete in brate in mučili milijone, da bi želi dobiček iz vaše krvi.

Če bi bili dobili vojno, bi bili vi ostali brezmočni sužnji. Vaša svoboda je v njih porazu; in oni so poraženi. Vaša je zmaga. Na vas je ležee, da jo pograbitte, da si jo prisvojite. Sodrugi, vojniki, pomorščaki, delavci, vstanite v polkih, vstanite v delavnicah.

Razorožite častnike, katerih simpatije in ideje so na strani vladajočih razredov. Polastite se delavodij, ki se postavljajo na stran starega reda. Izročite odstavljanje svojih gospodarjev in ustanovite se kot svoji lastni gospodarji. Združite se!

Vojniki, pomorščaki, delavci, državljani! Ne dovolite svojim gospodarjem, da bi sklenili mir s svetom v vašem imenu. Izločite te zanižne vladarje iz domovine in sklenite mir s svetom sami!

Ali niste dovolj trpeči? Niste li gledali smrti v obličje, niste li bili dovolj mučeni v teh štirih dolgih, tragičnih letih? Zakaj bi se torej bali? Če izcedite za svobodo le tisočinko krvi, ki ste jo na bojiščih tako obilno prelivali za svoje tiranske vladarje, dosežete nesmrtno zmagov ne le za sebe in svoje rojake, ampak za ves svet.

Čez pet milijonov Nemcev je padlo na krvavih bojiščih za vsenemško imperialiste. Če se žrtvuje ne več kot tisoč Nemcev sedaj, se lahko doseže trajna svoboda za vašo deželo. Sodrugi, vstanite torej in udarite zadnjič za svobodo in civilizacijo. Da se pa naša revolucija ne prelevi v rusko krvavljenje, predlaga odbor revolucionarnih socialistov vsem resničnim socialistom po vsej Nemčiji:

Ugotovite takoj, koliko pravih socialistov je v vaši stotnji ali v vašem polku. Naskočite stanovanja svojih častnikov; razorožite jih takoj. Prepričajte se, če simpatizirajo vaši častniki resnično z vami. Če simpatizirajo, pustite, naj vas vodijo. Postreljajte jih takoj, če vas izdajo, kadar so že izjavili, da so vaši pristaši.

Ne ubijajte svojih tovarišev vojakov, če ne soglašajo z vami in se nočejo postaviti na strani nove vlade. Lahko je, da so preplašeni. Kadar jih popolnoma razorožite in napravite neškodljive za revolucijo, se organizirajte in naznanite centralnemu odboru takoj, koliko vas je, ter počakajte

na nadaljna navodila. Medtem zaplenite vsa živila in strelivo v svoji okolici.

Ne uničujte in ne požigajte skladišč z živili in drugim blagom. Dovoljeno je zažgati kasarne in skladišča streliva, če so na takom prostoru, da se ne more oženj razširiti v druge kraje in poskodovati drugo blago kakor strelivo. Zapomnite se, da se smejo vojašnice in skladišča municije šele tedaj zažgati, če se ne posrečijo poizkusi, da se osvoje za revolucijo.

Provizorična zaplenba takih stavb pa ne pomeni, da ostanejo v naših rokah. V slučaju take konfiskacije je treba namestiti pristaše stare vlade in njej zveste častnike v njih in jih stražiti kot take. Če bi pzneje vladi zvesto vojaštvo naskočilo, mu je treba zažgati, da bodo take stavbe takoj zažgane.

Mornarji in pomorščaki! Pobratite se! Osvojite svoje ladje. Predvsem premagajo svoje častnike. Spojite in dogovorite se takoj s svojimi tovarši na suhem, podložite si pristanišče uradnike in če je treba, streljajte na lojalne skupine vojakov.

V skrajnem slučaju je priporočljivo obstreljevati mesta, v katerih je mnogo vladnega vojaštva. Streljanje se mora pa takoj ustaviti, čim je dosežen cilj.

Takojšnje in splošne opustošitve vseh nedvomno vojaških stavb kot trdnjav in submarinskih pristanišč ni le želeli, ni le dovoljeno, ampak načeloma potrebno.

Tudi sabotaza na bojnih ladjah je potrebna, če ni mogoča njih osvojitve. Če se ne posreči upor na bojni ladj, se smejo odpreti varnostne izbe in vrata.

Delavci v municijskih tovarnah! Vi ste pravi gospodarji položaja. Ustavite delo takoj! Od tega trenutka delate le še krogle in nabojke, ki bodo služili zoper vas in zoper ljudi vaše vrste. Krogle, ki jih izdelate sedaj, ne pridejo nikdar na bojno fronto. Vaše lastne roke jih izdelujejo, da bi se namerile proti vam.

Nehajte izdelavati bajonete, ki bi jih sluge vlade zabadali v vaša telesa. Vstanite, organizirajte se, polastite se orožja in namerite ga proti tistim, ki nameravajo končati vojno, pa zaslužiti vas. Končajte vojno sami in ohrnite orožje proti njim.

Ne uklonite nikdar več tilnika pred temi vladarji!

Proč s kajzerjem, proč s tistimi, od katerih dobiva oblast, da vas vlada!

Proč s kapitalističnimi vsenemškimi imperia-

listi!

Proč z vojno, kakršna je danes!

Ne vemo, kako bodo naši kritičarji komentirali ta pogumni manifest, toda če so kolikšak odkritosrčni, bi morali vsaj sedaj priznati, da so bili ves čas v zmoti, ko so oznanjali svoj "čisti" soci-

alizem in nam očitali puškarstvo, malomeščansko mišljenje in celo zatajitev socializma.

Liebknicht je bil mož, na katerega so se naši radikalci najrajši sklicevali. Oni, tožitelji, so ga slovesno klicali kot svojo pričo; in sedaj, ko "postaja scena tribunala", je — glejte! — priča za nas.

"Če bi bili dobili vojno, bi vi ostali brezmočni sužnji!" — kliče Liebknicht nemškim delavcem in vojakom. "Čim globokejšje in temeljitejšje bo ponižanje vaših vladarjev, tem varnejša bo vaša svoboda..."

Ali je Liebknicht militarist, socialpatriot, izdajalec socializma? — Morali bi ga označiti tako, kajti človek govori, kakor smo govorili in pisali mi. Bila bi nasreča za svobodo, če bi bila Nemčija zmagala, pravi Liebknicht, in to smo pravili mi. Da se odvrne taka nesreča, je bilo torej treba premagati Nemčijo.

Liebknicht gre še dalje. Še pred svojim procesom je dolžil Nemčijo, da je skupno z vojaško stranko v Avstriji namenoma provocirala to roparsko vojno, da je hotela podjarmiti sode, da je strupila ljudska srea s "slovansko nevarnostjo". Kadar smo mi tako govorili, se nam je očitalo, da zatajujemo pravi značaj vojne, dasi nismo izrekli le trditve, temveč smo navajali argumente, o katerih se je vsako lahko prepričal.

Nesreča je bila, da niso ljudje hoteli videti dejstev, ampak so se držali teorij brez podlage, teorij, ki so jih krstili za socialistične, pa so prezrli, da so bile le njihove. Napaka je bila, da so izmišljali, konstruirali teorije in pričakovali, da se bo zgodovina ravnala po njih, medtem ko ima zgodovina svojo pot in je naloga teorije, da jo spozna.

Z nemško revolucijo smo dospeli na postajo, s katere ni več težko spoznati nujno smer minolih dogodkov. To revolucijo smo želeli, ker je bila "Vojniki, proti katerim stojite na bojišču, niso vaši sovražniki; oni se bojujejo za vašo svobodo" (Konec na osmi strani.)

VAŽNO ZA NAROČNIKE!

Zakon zahteva, da mora vsak naročnik imeti list plačan v naprej. Ne na nas, temveč na vas je ležee, če hočete imeti vse številke Proletarca. Vi imate na svojem naslovu v oklepaju številko, ki pomeni, do kdaj imate list plačan. Prihodnja številka lista je (586) in če je Vaša številka na naslovu taka ali pa še manjša, tedaj takoj obnovite naročnino, ker smo drugače po zakonu prisiljeni, da Vam takoj ustavimo list.

DR. FF. ILEŠIČ

Povest o poslednjih dneh Srbije v XV. veku.

Verstvo. Sultan pusti Mari popolno svobodo krščanske vere. Prestolonaslednik Mehmed ji izrečno zatrjuje, da vse, kar so Srbi pretrpeli, ni radi vere, ampak da je to politika, ki velevala, da mora srbski despot s turškim sultanom živeti v slogi in pokornosti. Državna oblast mora biti ena, vse-mogoča, nenadkriljiva; šele pod krilom take države oblasti more biti vera svobodna. Niti meni hi ne morejo tajiti, da Turki žele se kazati strpljive; "krivo jim je pa, da čisto zvonimo, da čisto služimo obrede, nepovoljni so jim krščanski prazniki in zbori." "Vernost hočem mojemu barjaku," je rekel sultan, "a v vero se ne mešam. Naj veruje, kar je komu drago v mojem cesarstvu. Jaz hočem veliko carstvo, a veliko carstvo ne more biti ene vere."

Za arhimandrita je bila pravoslavna vera in srbski narod isto. Bal se je zveze z Ogrsko, ker bi z njo prišla katoliška prevlast in papeška propaganda; katoliki so mu spletčarji, ki vsako pogodbo s Srbijo presojaajo, kakor da so se jim Srbi pokorili in se odrekli svoji veri. Ko narodu ni moglo več očuvati države, se mu mora ohraniti vera; v manastirih treba vedno zanesljivih ljudi; ko opuste manastire, ko umolknejo cerkve in svečniki — so Srbi propali.

Blagoslovil je arhimandrit tudi Dragoša, ki se bori za pravdo z mečem, a bolj Kojadin, ki se je pokaludjeril, "da ne propade vera in knjiga, da se obdrži narodno ime brez prekida, da se preko narodne slave ne prostre gostja temna neznanja, da ne obmolknejo v mraku pozabljivosti carji in kralji, junaki in svetitelji narodni."

Despot je v državi videl glavno oporo verstva, češ, kadar se izgubi država, pojde z njo tudi narodna zavest in vera.

Velika in nedvomna je bila vera v Boga in v zvezo med Bogom in pravico ter istino. Zato so se v težkih in zapletenih slučajih ljudje zatekali k "sodbi božji"; na semanjih dan se je pred cerkvijo sodilo z vodo in z ognjem.

Ipak so vlastelini čisto prehajali na islam, da

si s tem zagotovijo politične pravice in privilegije. Bilo je med njimi tudi verskih indiferentnih ali praznovernih, ki so si dali vedežavati po vračarjah.

Isobrazba. Malone vsi izobraženi ljudje so bili ali menihi ali drugi svečniki. Po posebni široki in globoki izobrazbi srea in duha se je odlikoval arhimandrit samostana sv. Nikole, Kalistrat, mož učenosti, narodne cerkve in ljudomilnega demokratizma. Vzgojen v manastiru Studenici, je čital vse, kar je našel v samostanski knjižnici ali dobil od popotnih menihov. Na Sveti gori se je dobro naučil grški in se načital knjig, ki jih v Srbiji ni bilo; enako je bil v študijske svrhe delj časa po raznih samostanih v Srbiji, pri Prizrenu, v Gračnici, v Dečanih, v Banjski, v Želci, v Manasiji. (Poizkušal se je tudi v slikarstvu in v lesorezu.) Ker so se knjige takrat le prepisovale, je vsakega spisa bilo le malo eksemplarjev ter je bilo treba potovati, ako si hotel več čitati.

Čitali so se slovanski in grški spisi. Kalistrat je svojima mladima prijateljema grški tekst prečel o Aleksandru sproti prevajal, seveda v živih srbski jezik, a pri tem opozoril, da je v knjigah, zato stari slovenski jezik, ker se hoče čuvati sveta tradicija slovanskih apostolov.

Bodoči sultan Mehmed čita "Življenje carja Aleksandra Makedonskega" ter se pri tem vpraša, ali ne bi mogel tudi on storiti, kar je storil Aleksander. Čitali pa so to pričo tudi Srbi. Prav prilicno se je, da so glavni protivniki Aleksandrovi bili Peržani; tako so Bizantinci imenovali Turke. Menih je poleg nabožnih rad čital zgodovinske spise, a plamenit mladenič pripovedke, zlasti apokrifne.

Kakor je na eni strani guslar Miloško bil s svojimi pesnimi takoreklo učitelj zgodovine, je tudi s svoje strani rad zahajal med knjižne naučane ljudi, da čuje in dobi za svoje pesmi nove motive.

Gvozdenoviči slavi "slova" hišnega patrona sv. Tonje. Na vzvišenem mestu sedita guslarja, eden je Miloško; ta poje o caru Dušanu, drugi pa

o kralju Dečanskem in o boju s Turki; gostje slušajo z melanholično pozornostjo.

Kako so nastale "basni" o Vukovem izdajstvu na Kosovu? Po žalostnem koncu carja Lazarja in hišo Vuka Brankovića, a ena in druga rodbina je mislila na pomoč turško proti drugi. Ni čuda, da je potem Vuk guslarjem postal izdajca.

Materijalna kultura. V Drinopolje pridejo dubrovniški trgovci, ki imajo tam trajna podjetja. Cele karavane po 300 konj gredo čez Niš tja. Vodi je karavane kapitan, Dubrovčan, zaprišežen od dubrovniške vlade; vozniki so bili na pr. pastirji manastira ob Morači, oboroženi s strelami, mečem in ščitom in s sohami; včasih so karavane prestale cela kresava s čuvarji šum itd. V Vučitrnu in Prokuplju je Dubrovnik imel svoje trgovske kolonije.

Drugi trgovci zopet potujejo iz Skoplja nekam preko Bele cerkve, morda v Prizren. V Nišu je bilo videti trgovce iz Ogrske.

Obča politična neizvesnost pa je rodila v dušah nemir, ki je škodil razvoju trgovskih poslov.

Rudniki so bili v Trepči in v Novem brdu; tu je bila kovnica denarja.

Vneto so vlastelinstvo gojila sadjerejo, isto-tako samostani; v grškem primorju in na Sveti gori se je Kalistrat mnogo tega naučil.

Med je takrat nadomestil sladkor, ki je bil zelo drag in redek, pa tudi slajši nego dandanes, zato v narodni pesmi: "Slajši je sladkor od meda". Čebele so se radi tega močno gojile; čebelarstvo pa je bilo važno tudi radi voska, ker so se voščene sveče rabile v gospodskih hišah in cerkvah. Mnogo brige se je posvečalo sadju (češnje, višnje, jagode, dunje, šlive) in mlekarstvu, ker so se iz mleka delale razne sladice takratne vlastelinske mize.

V topliškem okraju ni bilo mnogo svobodnih ljudi in svobodnjaških sel; prebivalci mest in trgov so bili večinoma svobodni ljudje ali tujei (Grki in Cincari) ali vlastelinski ljudje iz okolice,

ki so se odkupili. Sela so bila večinoma jako bedna, tu pa tam so bile hiše postavljene iz brun na debelih temeljcih, ki so se z voli ali bivoli na ravnih krajih mogle na valjarjih dalje povleči. Kadar se je kurilo, se je vsa hiša dimila, kakor se kade visoka brda od megle po toplem dežju. Lastnik zemlje ni bil seljak skoro nikjer; njegov gospodar vlastelin pa ni poznal meje svoji samovaljnosti. Zoper razne zločine je imel že Dušanov zakonik ostre določbe. Kot vlastelinski naseljeniki so kmetje večinoma obdelovali zemljo, a mnogi so bili uljarji (čebelarji), ribarji, psarji (za gojenje lovskih psov) in sokolarji (poleg sokolov so se za lov rabili tudi kragulji). Vrše se veliki lovi.

Z gostbami so se na dirkalniških družile vsake igre: nadstreljevanje "jabolka", igre na konju (izpuščajoč kalpake in jih loveč, ne da bi padli na tla), dirke peške, metanje kamenov z ran itd. Odmore je polnil guslar; iz njegovih pesmi se je viteška mladež učila narodne zgodovine.

Vnajemniški srbski vojski je bilo Nemeec, Mačarov in Vlahov in Italijanov in Srbov. Do čim je Evropa imela še vlastelinsko vojsko, so imeli Turki državno vojsko pod enim komandom. V Kruševu so Turki iz zvonov lili topove. L. 1455 je Srbija privikar slikala gmeti topove, a ti so bili — turški.

L. 1912. in 1913. se je Turkom "zajam" (posojilo) povračal. Srbska artilerija je s svojimi topovi zavzela Staro Srbijo in Makedonijo.

Za to priliko je kakor nalašč Novakovičeva knjiga. Srbi jo bodo z zanimanjem čitali ter se spominjali časov, ki so bili — z radostjo! Zakaj srbska povest o sedanjih časih je slavnejša, nego povest o poslednjih dneh Srbije v 15. veku.

Vprašali se bodo morda, ali je imel prav mladi Kojadin, ki je z zbiranjem iz poglabljanjem duševnega življenja hotel ohraniti svoj narod turškega zulumu (nasilstva), ali Dragoš, ki je go-spodaril z mečem, kjer ni bilo pravice? Ali je imel prav kaludjer (menih) ali hajduk?

Ne bomo rekli: Le eno je potrebno...

Božja volja.

Kristjani molijo vsak dan molitev vseh molitev in v njej prepustajo božji volji vsako odločitev: Zgodi se tvoja volja kakor v nebesih, tako tudi na zemlji.

Well — če vlada na svetu vsega-mogočen Bog, tedaj se bo vsekakor zgodila njegova volja, tudi če ne bi imel za to dovoljenja pravovernih kristjanov. Čegava volja pa naj bi se zgodila. Če bi bilo blagoslovljenim učiteljem krščanstva kaj do jasnosti, ne bi čili ljudstva v molitvah takih absurdnosti; kajti če ima Bog svojo voljo, tedaj je nezmislno, ako jaz, ki nimam nobene moči, da bi jo ustavil, pritrdim, da naj se zgodi.

Take molitve so železni dokazi, da zahteva vera nemisleče ljudstvo, kajti misel bi mu morala razodevati absurdnost.

V resnici je zgodovina raznih cerkev večen boj proti misli. Vsa sredstva so bila dovoljena v tej tisočletni vojni — žal z velikim uspehom, zakaj cerkvam se je res posrečilo paralizirati na tisoče glav in otopiti na tisoče možganov.

Le popolnoma niso mogli zatreti misli; niso je mogli zadušiti, ne ssekati, ne pobosti, ne sez-gati, dasi so polžuvali vse.

In to bi moralo biti pravzaprav tudi z verskega stališča razumljivo; kajti če je vse od Bo-

ga, mora biti tudi misel od njega. In kar je od Boga, tega — bi dejali — ne more uničiti človeška sila.

Vere same so nastale iz misli. Trgovci s krščanstvom hočejo sicer po silo, da je za njihovo vero izjema; njo je baje Bog razodel. Ali tudi druge vere so si domišljale, da imajo svoj vir naravnost v nebesih. Zato je bil tudi Budha rojen na čudežen način; zato je bil tudi Mohamed Alahov prerok. Dokazov za svoje božansko spočetje pa nima ne ena ne druga vera.

Toda gotovo je, da je dolga dolga tisočletja človeštvo živelo brez teh ver. To je bila precej daljša doba, nego jo cerkev uči od stvarjenja sveta. Preden se je pojavil prvi človek na našem planetu, so bile na njem sto in sto tisoč let vsakovrstne živali, in ko je znal potem človek že davno rabiti precej umetno orodje, ni bilo po cerkvenih naukih še niti zemlje niti sonca niti sveta sploh, in šele dolgo pozneje se je oglašil glas nad vodami, o katerih živ krist ne razume, kakšna posoda jih je mogla držati.

Vsa tista neskončna tisočletja ni bilo ne mo-zaizma, ne bramanizma, ne parovstva, ne budizma, ne krščanstva, ne mohamedanstva. Zdaj so te in še neštete druge vere.

Če je "prava" vera res potrebna za izveličanje in če je mogel človek spoznati to pravo vero le z božjo pomočjo, tedaj nastane vprašanje, zakaj je ni Bog razodel takoj prvim ljudem in zakaj ne vsem ljudem. Cerkevni modrijani bi si radi nekako pomagali iz te zagate s povestjo, da so morali pravičniki iz predkristove dobe čakati v nekakšnem predpeklju. Ali s temi zopet slikajo svojega Boga krivičnega; zakaj človek vendar ni bil kriv, da je bil rojen pred letom 1., kako bi torej mogel biti kaznovan z dva, tritisočletnim čakanjem, pa še v takem dolgočasnem kraju?

Poleg tega pa so modrijani tudi pozabili na računice in na geometrijo. Kakšen bi moral biti tisti prostor, ki bi zadostoval za vse v onih tisočletjih umrle ljudi?

Tako krivičen ne more biti noben Bog. In kako so nastajale vere, to vemo dandanes precej natančno.

Nekoč jih ni bilo, zdaj so. Torej jih je bilo treba izmisliti.

Če je vera dobra, je morala biti dobra misel, ki jo je splošila. In gotovo so bili ustanovitelji ver prepričani o svoji modrosti; prav zato so trdili, da so bili naravnost iz nebes navdahnjeni.

Ali če je mišljenje dobra več, ne more biti to časovno omejeno. Misli so različne; tudi slabe so vmes. Ali to je odvisno od drugih razlogov. Za vero pa je bila misel dobra le takrat, ko jo je splošila; potem pa je postala naenkrat tako ne-vredna, da jo je bilo treba prepovedati in zatirati. Zakaj?

Zato ker ni bila misel na svoji daljni poti lahko postala nevarna veri. In kjer se ni dala preptati, ji je res postala nevarna.

Toda misli prihajajo še vedno po božji volji v glave. In na drugi strani molijo kristjani še vedno: Zgodi se tvoja volja!

Ni li to vendar precej velika hinavščina?

Če verjamejo, da ima Bog svojo voljo; če hočejo, da naj se godi ta volja, tedaj naj se ne vrtikajo iz cogizma v njegove posle.

Ako bi bili blagoslovljeni učitelji odkritosti in ako bi res verjeli v Boga, kar ni v vseh slučajih gotovo, bi morali reči: "Misli naših nasprotnikov so prav tako od Boga kakor naše. Bog naj odloči, katere zmagajo; on že ve, kaj dela, mi pa smo tudi le nepopolni ljudje. Naj se zgodi njegova volja!"

Ker ne ravnaajo tako, je jasno, da niso odkritostni. In da ne zaupajo v moč svojih nauk.

Poštna cenzura v preteklosti.

Cenzura ni iznajdba sedanje vojne, temveč ima že častljivo starost. Kako je bilo v minulih časih, nam pripoveduje zgodovina, ki govori o takozvanih "črni kabinetih", ki so imeli edino nalogo, da so skrivaj nadzirali zasebno in tudi drugo dopisovanje zastopnikov tujih držav z njihovimi vladami.

Tako je bila "pismena inkvizicija" znana na Angleškem že za časa kraljice Elizabete. "Črni kabinet" je bil v tem času v polnem cvetu. Pisma so znali odpirati tako mojstrsko, da je trdil Elizabetin državni tajnik lord Walsingham, da prečita vsako pismo, ne da bi le količjak pokvaril pečat na njem. "Črni kabinet" je posloval tudi v poznejših stoletjih, kar je razvidno iz spisov slavnega angleškega satirika Swifta, ki je pisal svojem prijatelju, pesniku Popeju, da ni gotov, da ne bi "črni kabinet" čital njegovih pismen.

Nobena revolucija, niti angleška leta 1648. ni spravila s sveta "črni kabinetov", ki so delovali tudi v 19. stoletju, kar je razvidno iz neprijetnega dogodka v londonski diplomaciji. Tedaj je namreč prejel nizozemski poslanik zavoj depeš, kjer so bile na početih besede: "Departement van buitenlandsche Zaken". Ker je nizozemski minister sam zapečatil depeše, je spoznal poslanik, da stvar ni v redu in je izzval polom. Tedaj je prišlo na dan, da se nahaja v Londonu "črni kabinet", kjer so uradno odpirali korespondenco tujih diplomatov. Pečate so najprej odtisnili v sadri. Potem so pečat raztopili, pismo odprli, prečitali in prepisali in je potem zopet zapečatili s pečatom, ponarejenem po sadrenem odtisku.

Na Hanoverskem je imela Anglija "črni kabinet" kot državno institucijo in to popolnoma javno, ker je bil izdan odlok, da se mora duplikat vsakega pečatnika, ki se napravi, izročiti vladu. Tu so "črnemu kabinetu" ni bilo treba mučiti s sadrenimi odtiski, ker je imel za svoje delovanje popolno zalogo pečatnikov.

Toda ne le angleške, temveč tudi romanske dežele so imele svoje "črne kabinete". V novem času se je posebno papež pritoževal proti italijanskemu "črnemu kabinetu", češ, da je tajno nadzi-

ral dopisovanje papeževnega državnega tajništva.

Za časa francoskih kraljev je bil "črni kabinet" državna institucija, ki jo je baje iznašel Ludvik XI. ki je ukazal, da smejo kurirji kraljeve pošte prepašati le taka pisma, o katerih vsebini so se že prej osvedočile oblasti. Za časa kardinala Richelieuja in vlade Ludvika XIV. in Ludvika XV. je bil "črni kabinet" državna institucija, ki je stala na leto 50.000 frankov, svoto, ki se je izplačevala iz sredstev ministertva zunanjih stvari.

"Črni kabinet" je bil, kar je samo ob sebi umevno, najboljsovarženejša in najogabnejša institucija, in minister Turgot je končno dosegel leta

1775, da se je odpravila. Narodni konvent je leta 1790. proglasil nedotakljivost pisemske tajnosti, a kljub temu proglasu je imel "črni kabinet" živavo življenje in je obstojal še dalje.

Tudi Napoleon ni bil toliko značajan, da bi se bil odrekel temu sredstvu, temveč je uvedel "črni kabinet" v velikem slogu. Ko je njegova armada leta 1806. zasedla Berlin, je takoj ustanovil "pisarno za revizijo pismen", ki je, kakor pravi Davoust, "služila zelo dobro", tako "dobro", da je Napoleon ustanovil potovalno "črne kabinete", ki so delovali sedaj tu, sedaj tam, kamor so prišli Francozi. Pred temi kabineti ni bilo varno nobeno pismo in odpirali so tudi pisma vla-

darjev, n. pr. pisma prihajajoča vojvodi Karlu Avgustu Weimarskemu.

Za časa Bourbonov, po Napoleonovem padcu, je doseglo delovanje "črnega kabineta" vrhunec. Zaposlenih je bilo v njem 22 uradnikov in letni stroški so znašali 600.000 frankov. "Odpravili" so ga sicer uradno leta 1827., toda le na papirju. Kralj Ludvik Filip ga je vzdrževal tajno. Napoleon III. pa ga je zopet uvedel oficielno v obliki predpisa, po katerem so imeli prefekti pravico zahtevati, da se jim izroči proti potrdilu katerokoli "sumljivo" pismo.

"Črnega kabineta" ni bilo konec niti v drugi polovici 19. stoletja. Gambetta je leta 1870. izdal predpis, imenovan "prevod civil", po katerem je morala pošta izročiti vsako pismo, katerega naslov bi označil. V poznejšem času se je dogajalo na Angleškem, da so angleške oblasti odprle dopise med švedskim poslanikom v Londonu in švedsko vlado in prav tako tudi med nizozemskim poslanikom in njegovo vlado. Potemtakem se stvar ni zgodila prvič, kajti, kakor smo povedali, je že dolga stoletja bila uvedena taka — "cenzura".

Posebno poglavje bi se lahko pisalo o avstrijskih črni kabinetih, ki so najbolj zvezetili v času velikega reakcionarja Metternicha. Mož je smatral za svojo poglavitno nalogo zatiranje vsake revolucije in je veljal za žandarja vse Evrope. Za pisemsko špijonažo so se takrat izdajale ogromne svote in četudi je bila roka na Dunaju, so njeni prsti segali v najoddaljenejše kote Evrope.

Ta tradicija je v Evropi še dolgo živela. Mnogo krštev pisemske tajnosti je znanih iz poznejših časov. Iz lastne skušnje vemo, da so nekako pred osemajstimi leti, ko je prišel cesar v Gorico, odpirali celo v Trstu pisma znanih socialistov in drugih politično "sumljivih" ljudi.

Sploh so imeli v Avstriji v tem oziru zelo široko vst in korespondenca nekaterih vlad nje-lju bili ljudi je bila trajno pod nadzorom.

Tekom sedanje vojne je bilo v habsburških deželah na tisoče ljudi obtoženih zaradi "veleiz-dajstva" in podobnih zločinov, a kot dokaz so pa sodiščih predlagali prepise pism, ki so jih bili dotičniki pisali pred mnogimi leti.

Socialistična sredstva.

Socializem kaže delavstvu, kakšna je moč njegovega nasprotnika, za to da more proletariat organizirati svoj boj proti kapitalizmu in ga uspešno voditi. Kajti če se hočem bojevati, moram poznati nasprotnika, njegove čete, sile, trdnjave, njegovo orožje in njegovo metodo. In nasproti mu moram stopiti na tistem bojišču, na katerem ga najdem.

Če ima kapitalizem politično moč, pa me z njo tepe, ovira moj razvoj, onemogoča mojo organizacijo, tedaj je logično, da se mora proletari-at postaviti tudi politično na svoje noge in si o-svojiti moč na tem polju; kajti to je eden izmed pogojev končne zmage.

Kadar se bojujejo sile v Aziji, ne bo ne ena ne druga pošiljala svojih čet v centralno Afriko z namenom, da tam premaga sovražnika; vsaka bo gledala, da ga poišče v njegovi deželi in da obrani svojo ed napada.

S politiko prodira kapitalizem neprenehoma v področje delavskih pravic. Kakšna logika je to, če pravim tedaj, da me politika nič ne briga? Pravijo, da je politika postala kupčija. Prav zato je je treba iztrgati kupčevalem iz rok in napraviti iz nje to, kar mora biti, da bo koristila ljudstvu in ščitila njegove interese.

Zanikava se lahko vsaka reč, le da se s tem nič ne doseže. Ako je nebo vse črno, pa trdim, da ni oblakov, ne bom s svojim utajevanjem prepre-čil strele, da mi udari v hišo.

Politika je velika sila, in če tajim to dejstvo, ne opravi nič drugega, kakor da mi bo še bolj nevarna. Politična moč v kapitalističnih rokah koristi kapitalizmu. V delavskih rokah bi kori-stila delavstvu.

Sovražna armada vozi proti meni težke topove. Neženejo mi to; Jaz pa izkominžnam: "Kaj me to briga? Skenil sem, da grem z bajonetom v boj; topove zanižujem."

Vsak pameten človek bo prepričan, da sem tepec, ako to govorim. Ravno tako pametno pa je, če svetujem delavstvu, da naj se ne briga za politiko, ampak naj jo zančuje.

Tako kakor v politiki, kaže socializem delav-stvu povsod kapitalistične postojanke in mu jih pomaga spoznavati, da se mu ni treba na slepo zaganjati v nasipe, katerih ni mogoče osvojiti z golo roko; kaže mu nasprotnikove sile, da se ne bi zgodilo, da osvaja delavstvo trdnjavo, do kate-re ga je kapitalizem namenoma izvalil, potem ga pa za hrbtno napade z neopaženo silo in ga pobije.

TURSKI POGREB.

Lep opis turškega pogreba nam nudi švedski pisatelj Birger Moer-ner v svoji knjigi o Carigradu:

"Pred mošejo Mohameda Zavo-javatelja, kjer se ustavljajo ve-ličasti s svojimi tovari in nore pisa-ni elegantni otročki po stopnicah kakor krhutačice pačice, sta stali sredi ceste dve krsti, vsaka na svo-jih nosilkah. Vrvež ljudstva je su-mel mimo njiju, toda noben pogled se ni ustavil pri krstah, ki sta bu-dili skoraj slovesen vtis, ogrnjeni s pestrimi tkutinami. ... Ko smo tavali dobro uro ali dalje po delih mesta, ki vodijo proti Zlatemu ro-gu, smo zadeli na vogalu neke ni-ge mahoma spet na mrtvaški iz-prevod. Bili sta krsti, ki smo jih bili videli pred mošejo; lahko smo jih spoznali po mnogih pestrih pr-tih, s katerimi sta bili odeti. Iz-prevod se je blizal bolj in bolj. Od vseh strani so hiteli ljudje na-sproti; vsi so hoteli pomagati. Kr-sti so nesli visokovrški zrak, na opo-rahi, počivajoč na ramah nioč. Vsak, kdor jim je prišel na ulici naproti, je zamejval, kakor po ne-mem dogovoru, enega izmed nosil-cev, ki se je umeknil voljno, da se vrne na to k svojemu delu ali pa nadaljuje prekinjeno pot. Tako naglo in točno se je vršila menja-va, da se je zdelo, kakor bi pivala krsta v zraku. Izprevod se je po-mikal v smeri Odrinskih vrat; bi-lo je očito, da gre na velike mrt-vaške njive pri Ejubu. Skočili smo v kočijo in se peljali za njimi. Z isto bežno naglico kakor prej je zdrknil izprevod skozi vrata in za-vil na desno; tam se je razdelil na dvoje, vsaka procesija s svojo kr-sto na čelu. Mi smo sledili na to oddelek, ki je krenil na levo. Do-čim je bilo udeležnikov sprva ka-kih petdeset, se je skrečilo njih šte-vilo, čim bolj smo se oddaljevali od mesta; nazadnje je ostalo je-dva še kakih dvajset oseb. Kot zad-nja sta šla dva molla roko v roki. Prvi je bil visokostasa junaška po-stava odkritih in zlatih potev; nosil je rjavo dolgo suknjo s ka-puce, ki mu je visela nizko na hr-bet. Drugi je bil majhen starček v dopetnem kaftanu od bele, z čr-nimi kitami vezene bombazevine. Zdel se je reven in potet in je po-vešal glavo s razbrzdanimi, glad-ko obritim obrazom. Zda je pa je zavila procesija s poti in zavila v čiprski dvored. Izprevod se je ustavil, krsto so postavili na tla. Sneli in zvjili so pisane rute, odprli pokrov in dvignili mrliča, zavitega v belo rjuho. K odprtemu grobu, ki se iz dalje ni zdel večji od odprte vodnjake, se je postavi-l stasiti molla, ki smo ga opazili prej; zdelo se je, kakor da je on tisti, ki vodi vse. Izkušali smo priti bliže do njega, in takrat na-j zagledal. Namesto da nas od-podi, nam je pomignil bliže, z ge-sto, vredno kneza ali španjolskega berača. Postavil sem se poleg nje-ga, tako da sem gledal lahko na-ravnost v grob. Stene in dno gro-ba je bilo obloženo z velikimi la-porjevinami ploščami; iz globine se je slišal glas; bil je glas grobo-ka, ki je zaklical, da je zdaj vse pripravljeno. Na dnu gomile je bil razgrnil žolto slannieo, kakršne pokrivalo o poletnem času tla vseh mošej. Zdal se spustili truplo dol; grobokop ga je prestregel z roka-mi in ga položil v grobu, kakor treba, glavo naslonjeno na steno. Slannieo so ogrenili mrtvi okrog-ram in jo podložili s prstjo, da ne bi truplo zdrknilo iz svoje lege. Grobokop je odvezal mrtvi od pa-sa vezeno šarpo, vrzel jo gor in zlezel nato sam iz groba. Nato so pokrili votlino s par ploščatimi kamni, in preden sta minili dve mi-nuti, je bil nasut griček nad gro-bom. — "To je bila moja sestra," je dejal visokorastli molla, obr-nivši se proti nam, "in oni tamle je njen mož," je dodal, kazov na malega starčka v vozenem kafta-nu. Se smo hoteli oditi, on pa nam je zopet mignil z roko, da naj osta-nemo. Počasi je šel preko groba in sedel tesno k njegovemu zgla-vju, obračaje lice proti Mekki, kakor pokojnica. Vsi drugi so počenili po njegovem zgledu med čiprskimi in nagrobnimi kamni; tudi mi smo sedli na podrt nagrobnik in čaka-li, kaj bo še. Tišina je bila pre-glasna; nihče se ni ganil. Pod o-mi se je raztezal mestni zid, na o-palastem nebu pa so se risale to-ne hise stambulske in svetli, ostri minareti; na levi se je blestel svet Zlatega roga. Zda je pa se je začel brat pokojnice zibati rahlo sem in tja in peti. Ko je nehal, je nadzra-val vdovec. Dva druga svečenika,

ki sta bila sedla poleg ostalih, ta-ko da so tvorili vsi skupaj štirikol, sta se pridružila petju. Ostali so dvigali roke proti nebu in poslu-sali. Spet je nastopilo kratko mol-čanje; nato je molil prvi svečenik daljša molitev, "suro"; vzdignil je roke za lip do senec — obred je bil končan. Prvi je vstal zdaj mlad mož, očividno sorodnik. No-al je zveženček denarja in odšel tujina svečenikoma, grobokopu in ostalim služečim bratom njihovo plačilo; ostanek je razdelil med berače, ki so se bili nabrali v ne-koliki razdalji. Iskali smo sveče-nika, da se poslovimo od njega, pa smo videli, da se je vrnil sam h go-mili. Tam je stal vzravn visoko kakor kip; bela obveza na njego-velem čelu se je bleščala proti večer-nemu nebu. Molil je polglasno; večkrat sem lahko razločil besedo "Fatima". Noben izraz v zlatih potezah, ki so se zdele kakor vlit-e iz bron, ni prišel o čustvih, ki so ihtela prej ko ne v njegovem sre-nju. Ko je končal, nas je opazil zopet. "Minilo je, zdaj spi," je dejal, po-ložil roko na lice in pokazal na grob, kakor v pojasnilo svojim be-sedam. In odšel je počasi, ne da bi se ozrl. Mohamedanee ne za-luže nad svojimi grobovi kakor mi, zanj je grob samo vhod v izveli-čanje in blaženost. Sumni zapad-njak, ki je izumil smeh, a čigar služba božja je žalovanje, pravi: "Pravi si, in v pravi se povrneš." Resni, mrkli orientalec, v čigar ve-seleni raju čakajo ognjevite kra-sotice nad žuborčini vodometi, pa govori: "Iz Allaha si izšel, vanj se povrneš!" — Ko sem drugi dan Rašidu povedal svoj doživljaj na Ejubskem pokopališču, je dejal: "Ze dejstvo, da te ni nihče nadle-goval, marveč so te sprejeli celo dobrohotno in si smel gledati po-greb od blizu, je zelo nenavadno, zakaj Moslimi nima rad, da opaza-je kristjan njegove verske obrede. Nam je pri sreči, kakor da bi nje-govi radovednosti manjkalo sim-patije. Se bolj pa se čudim, da ti je svečenik dovolil ostati, ko se je po-odhodu ostalih vrnil h grobu in o-pravil tisto, kar imenuješ ti nje-go-vo molitev. Kar je govoril takrat, ne sme slišati nobeno človeško u-ho, niti ne uho pravovernika. Be-seda "Fatima", ki si jo slišal, je bila ime pokojnice. Ni pa molil, marveč govoril je njej, ki je klicaj-njevo ime, in ji dajal dobre svete, kakor naj se zagovarja na sodnji dan pred Bogom. Tisto pa, da so vzeli truplo pred pogrebom iz kr-ste, je samo dokaz, da je rodbina ranjke iz najrevnejših slojev, ki se morajo z dovolj večino s tem, da vzamejo krsto v najem. Mnogo je v Stambulu krst, v katerih so mrtvi na tisoče mrtvih k večnemu počitku."

O ZGODOVINI DOTE.

Pod tem naslovom je pred krat-kim napisala ruska feministka Sa-bijova v listu "Karkaz" članek o zgodovini dote. Okoli l. 900 po Kr. r. je dobil neki francoski ple-mič za doto 2 konja, medvedov kožuh in štiri lovske pse. Ni to mnogo! Toda dobil je to plemič! Do 14. stoletja se je doto plačle-ovala v živem blagu. Pri plemičih so dajali kot doto nevsobodne lu-di, za časa križarskih vojsk pa su-žnje. Od nekdanj pa so bili tisti vedno enaki. Vsak je skušal od hečne dote kolikor mogoče nogo-odtrgati ter ženini prikrajša-ti. Zemljišča pred davnim časom menda niso imela velike vredno-sti. Neki grof na Porenkem je dal eni svoji hčeri 5000 oravov zemlji-šča — drugi hčeri pa dvajset ne-svobodnih. Za časa španjskega ko-lonialnega razvoja so dajali špan-ski grand hčeram ogromna zem-ljišča v Ameriki. Seveda je bilo marsikaterikrat precej težko, po-lastiti se takega zemljišča. Doto v denarju se je pojavila še le kon-cem 13. stoletja. Vojvoda mont-morenski, slavni francoski plemič, je dobil za doto od nekega avstrij-skega grofa, čegar hčer je vzel, 320 frankov! Doto v znesku 500 frankov so smatrali tedaj med ev-ropejskim plemstvom za precejšnjo in zadostno. Nato pa so zahte-vo po doti postajale vedno večje. Za-četkom 6. stoletja so se obrtniki zahtevali doto 100 do 150 frankov. Pozneje je bila pri meščanstvu vi-sokost dote urejena s posebnimi predpisi. Pri raznih obreditih je bila različna doto; za korožne je za-do-ševalo od 1000 do 1500 frankov, če pa je hotelo dekle imeti peka, te-daj je morala imeti 3000 do 4000 frankov, častnik ali sodnik ni vzel manj nego 7000—20.000 frankov.

Koncem 16. stoletja je bila sen-zaacija za Pariz doto v znesku 420.000 frankov. Nemei so bili glede vprašanja dote skromnejši nego Francozi, vendar pa so gle-dali, da se je doto v resnici izpla-čala. Norimberški peki so se za-dovoljili s 500 goldinarji. Veliki gospodi so bili avgsburški zlatarji — ti so zahtevali vsaj 8000 goldi-narjev. Za časa francoskih Ludo-vikov se je zviševala doto. Bogate meščanske hčere so dobivale 30.000 do 200.000 frankov dote. In kaj še le doto plemstva! Regent je dal svoji vnukinji valoaški princezinji 5 milijonov frankov dote. Vojvoda Richelleu je priže-nil s svojimi tremi ženami 12 milj. frankov! Na Angleskem se poja-vljajo velike dote še le v 19. sto-letju. Rekord v dotah je dosegla Amerika. Gospodična Astor je i-mela l. 1878. samo 9 milijonov, njena hčerka Lillijana pa je dobi-la l. 1900 že 20 milj. dote! Največ-jo doto je imela l. 1913 Betty Green, dobila je 220 milj. dolar-jev dote! Na Ruskem nimajo na-vade, dajati hčeram veliko doto. 10.000 rubljev smatrajo za pri-merno doto. Nasprotno pa so do-te velikih knežinj in plemenita-šinj zelo visoke. Interesantno do-to je dal častnik Suvorin svoji hčeri; dal ji je do smrti eno stran inersatov svojega dnevnika. In ta doto je bila velikanska! Edison je dal svoji hčeri en svoj izum, ki ji nese na leto 10.000 dolarjev. Ori-ginalno doto je dal svojemu zet-u neki parizski zdravnik: Odstopil mu je "dobrega" pacienta. In pravijo, da je bil zet zelo zado-vo-ljen.

LOV NA ALIGATORJE V FLORIDI.

Ker je napredovalo obdelova-nje močvirnatih krajev v južnih državah unije, po katerih je prej gomazelo vse polno aligatorjev, je nastala potreba, da prepode, poleg druge nevarnosti in škodljive go-lazni, tudi velikanse kuščarje, ki so kaj neprijetni sosedje človeških bivališč. Gospodarijo so v teh kra-jih že stoletja in stoletja. Ob iz-redni plodovitosti teh kuščarjev bi se dalo komaj oporekati, da so jih strastni lovec zasledovali tudi po krajih, kjer ni bilo nobenega upanja, da bi kdaj plug rezal zemljo. Če bi se jih pobilo prav pa-tisoč vsako leto, bi jih ne bi bilo mogoče zatreti, kajti v rekah in močvirjih Louisiane in Floride se jih je nahajalo toliko število, da si moremo dandanes težko predsta-vljati. Toda s trenotkom, ko je po-stala koža aligatorja dragocen predmet v trgovini, se je lov pre-menil v nesmiselno pobijanje, da, v pokončevanje.

Čeprav so uvedli sedaj v Flori-di varstveno doto za aligatorje, čeprav zbirajo jajca, da rede kas-neje izlegle mladice v ritnikih in varnih aztokah, je napram nato-pivšemu zmanjšanju njih števila vendar komaj upatna ugoden uspeh.

Ne more se oporekati, da ima lov na aligatorje svojo mikavnost. Poseben užitek je dandanes loven, da mora poiskati najbolj odlegle kraje, ki se odlikujejo po najbuj-nejšem rastlinstvu in najrazno-vrstnejšem živalstvu.

Seveda se ne sme ustrašiti z-bodljivajev moskitov in drugega krvoločnega mrčesa; pripravljen mora biti vedno, da se sestane z najbolj strupenimi kačami; dru-gič pa mu ni treba mnogo ose-bnega poguma, kajti aligator uteg-ne postati nevaren samo tedaj, ako ga sreča v vodi samostaj plač. Tudi v tem slučaju je malokdaj opasen in ga je lahko pregnati z malim trudom. Na suhem, kjer se všled svojega neokretnega trupla in svojih dokaj kratkih nog giblje zelo nerodno, uporablja svoje si-cker strašno zobovje samo tedaj, ako približamo roko ali nogo pre-bližno gobu.

Brani se navadno le z udarci svojega močnega, z oklopom po-kritega repa, katerim pa se je lahko ogniti, ker je žival sila ne-rodna in počasna. Vohče je ali-gator kljub temu, da izgleda zelo ne-varno in kljub slabemu glasu, do katerega so ga pripravili fanta-sisti pisalei grozovitih povesti, zelo zadovoljen, če ga ne moti, in večkrat se je že pripetilo, da je lovec, ki je počival na bregu reke, zapazil tik sebe ogromnega ku-ščarja, ki je zijač v njega že dalj časa brez znaka sovratva.

Največ uspeha na lovu na ali-gatorje je pričakovati v čolnu. Tre-ba je vajenega očesa, da zapazi človek plavajočega aligatorja.

kajti redkokdaj je zapaziti velik del njegovega dolgega trupla. Obi-čajno se izpusti žival tako globo-ko, da mole iz vode samo nosnice. Cilj, ki se nudi lovec, je torej zelo majhen, in ker je smrt mogoča le, ako prodere krogla skozi oko v možgane, mora lovec čakati toliko časa, da se mu približa kar naj-bolj in mu zapodi kroglo v oko.

Pri tem je navadno treba neko-liko potrpljenja, kajti, ko se čoln blizu aligatorju, izgine ta takoj ped površino. Sedaj se mora lo-vec s čolnom približati kolikor mo-goče tiho ravno na mesto, kjer je izginila žival, dokler se zopet ne prikaže, kar se zgodi običajno po petih do tridesetih minutah. Go-tovo pa pride aligator na površino na onem mestu, koder je izginil pod vodo, in lovec se nahaja sedaj tako blizu, da ima dober cilj. Če je pogrdil oko, leže žival takoj na hrbet in pokaže svoj rmenji tre-buh in konča z bolestinim rjeve-njem, ki je baže zelo milo in tožno.

Trupla se mora lovec polastiti takoj, ako uče, da izgine zopet pod vodo. Pogosto pa se tudi pri-godi, da aligator v čolnu zopet oživi. Da je razdražena žival ne-varnejša, je umevno tudi onemu, ki nikdar ni lovil aligatorjev v flo-ridskih močvirjih. V takem slu-čaju je za lovec najboljše, da kol-ikor mogoče urno poskačejo v vodo.

Predsednik Wilson je podpisal poljedelsko predlogo, kateri je kongres dodal prohibicionističen dedatek. Če ne bo sklenjen mir do 30. junija in demobilizirana arma-da, postanejo Združene države su-še. Po 1. maju 1919 je prepoveda-no kuhati in delati opojne pijače iz žita in ovočja. Prepovedano je kuhati pivo, delati vino in druge opojne pijače. Po 30. juniju se pre-neha prodajanje opojnih pijač na dan, ki ga proglasi predsednik. Prepoved velja do sklenjenega mira in demobilizacije armade. Prizadeti interesi nastopijo proti zakonu najbrž na sodišču.

Po izjavi Samuel Gompersa, predsednika "Ameriške delavske federacije", je federacija pcdze-la vse potrebne korake, da dobi Mooney novo obravnavo. "Z Mooneyem niso ravnali pošteno", je dejal Gompers na povratku z med-narodne delavske konference, "danes priznajo, da je bil velik del dokazov doprinešen s krivo prisego. Zdal delamo z vsemi močmi, da dobi Mooney novo obravnavo pred kalifornijskimi so-dišči". Vse delavstvo vprašuje, če je Mooney res kriv, zakaj se kali-fornijske oblasti boje nove obrav-nave?

Senator Lewis je predložil re-solucijo v senatu za stalno vladno lastništvo telegrafa, telefona, la-dij, železnice in drugih javnih na-prav.

Sodnik Franklin A. Griffin, ki je obsodil Mooneya na smrt, je pi-sal kalifornijskemu guvernerju Stephensnu, da naj odvoli Mooneyu novo obravnavo.

Senatni finančni odsek je z re-vizijo znižal davčno predlogo skoraj na \$6.000.000. Znižanje speci-jelnega davka je skoraj dovršeno in v tem tednu prične razpravljati o davku na vojni nadpripiti. Mor-da sprejme v davčno predlogo tu-di davki za leto 1920. Senator Sim-mons, predsednik finančnega od-seka, upa, da bo davčna predloga dovršena do konca tedna. Med čr-tanimi točkami je predlagan da-vek dveh centov na bančne ččke, o katerem so sodili, da priinese v davčno blaginjo \$50.000.000. Črtan je tudi enostoten davek na vse predmete, ki jih prodajajo trdke, ki prejemale naročila po pošti. Ta davek bi vrzel \$100.000.000. Zni-žan je davek na predmete, ki slu-žijo lepoti. Za te predmete je bil določen 10-odstoten davek. — Zdal bodo plačevali tovarnarji pei odstotkov davka od blaga, ki ga predavajo v trgovini na debelo.

Pravi socialist ne sme biti reser-vist, ampak mora biti vedno akti-ven vojak svoje stranke. Kdor nosi svoje prepričanje le sam v se-bi, ne koristi nič ne sebi, ne svoj-i stvari. Prepričevati mora tiste, ki še niso prepričani.

Delavec, ki ne čita svojega gla-sila, je nepopoln delavec. On je hlapec svojega gospodarja, nikdar pa in v nobenem oziru ne sam svoj gospod.

ADVERTISEMENT

SLOV. DELAVSKA

Ustanovljena dne 6. avgusta 1906.

PODPORNA ZVEZA

Inkorporirana 22. aprila 1906 v državi Penn.

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URAĐNIKI:

Predsednik: IVAN PEOSTOE, 1008 Norwood R'd., Cleveland, Ohio.
Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West Newport, Pa.
Glavni tajnik: BLAZ NOVAČ, 634 Main Str., Johnstown, Pa.
1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVICH, 634 Main Str., Johnstown, Pa.
2. Pom. tajnik: ANDREJ VIDICH, 170 Main St., Franklin, Conemaugh, Pa.
Blagajnik: JOSIP ZELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Pom. Blagajnik: ANTON HOČVAR, R. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZOENI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: JOSIP PETERNEL, Box 95, Willock, Pa.
1. nadzornik: NIKOLAJ POVSE, 1 Grab St., Numrey Hill, N. S. Pitts-burgh, Pa.
2. nadzornik: IVAN GROSELJ, 885 E. 137th St., Cleveland, Ohio.

FOROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: MARTIN OBERAN, Box 72, East Mineral, Kans.
1. porotnik: FRANK TEROPIC, R. F. D. 3, Box 146, Fort Smith, Ark.
2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VERHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.

Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO:

"GAS NARODA," 82 Cortlandt Street, New York City.

Cenzura društva, oskrba njih uradniki, so uljudno prošni pošiljati vse dopise npravosti na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštinih, Expressih, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se na-slovijo: Blaz Novak, Title Trust and Guarantee Co. in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega taj-nika neke pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v približuje poprav.

Največja slovenska zlatarska trgovina

FRANK ČERNE

6033 St. Clair Ave., : Cleveland, Ohio.

Ure, verižice, prstanje, broške, zaprstnice, medaljonske, itd.
Popravljamo ure po nizki ceni.

Podružnica Columbia Gramofonov in gramofonskih plošč slovenskih in drugih. Se prodaja na mesečna odplačila.

Pišite po cenik, kateri se Vam pošlje brezplačno.

Najboljše blago. Najnižje cene.

Vabilo k javni telovadbi,

ki jo priredi

Slovenski Delavski Sokol Chicago

v nedeljo, 1. decembra 1918, v dvorani Čes. Slov. Amer. Sin", 1440 W. 18th St.

Vstopnina 35c za osebo.

Začetek ob dveh popoldne. — Izvajanje programa ob sedmih večer, igrala bo znanja Pilsen Band & Orchestra pod vodstvom G. Rubringerja

PROGRAM:

1. Pozdrveni nagovor brata staroste.
2. Ameriška himna "Star Spangled Banner."—Igra godba.
3. Deklamacija sokolske pesmi. — Deklamuje Jos. Zore, ml.
4. Slovenska himna "Hej Slovani!" — Igra godba.
5. Moški naraščaj — vaje s palicami.
6. Ženski naraščaj — vaje z zastavicami.
7. Sokoli — proste vaje.
8. Sokolice — plesne vaje.
9. Sokoli — vaje na orodju.

Iz prijaznosti sodelujeta ob nastopih češki Sokol "Komenski" in pa hrvaški Sokol iz Chicago.

Ker je z narodnega stališča nadvse potrebno, da se naš Sokol kar najbolj vdomači v naši naselbini, vabimo vse čikaške in druge Slovence in Slovenke, naj se zagotovo vdeležijo tega javnega sokol-skega nastopa. Popoldne bo splošna zabava, kakor ples, saljiva pošta itd. Zvečer pa boste videli, kakšen je naraščaj Slov. Del. Sokola "Chicago", kaj znajo naši Sokoli, in kako lepo znajo nastopiti naše vrle Sokolice. — Torej Na zdar! in na snidenje v nedeljo 1. decembra na tej sokolski prireditvi!

Slov. Del. Sokol "Chicago".
Gotov del je namenjen Slov. Rep. Zdr.

OHRANITE NAVADO!

Tekom štirih tednov influenčne epidemije je dobilo Trinerjevo Grenko Vino mnogo novih pri-jateljev. Iz raznih delov države je prišlo pismem pripoznanja zadovol-nosti in odobravanja razširitve te-ga zanesljivega zdravila.

Ocenite sami s preskušnjo! Na Trinerjevo Grenko Vino se smete vedno zanašati. Ono očisti drob, oživi tek, ojači prebavo in odstrani vse nevarne tvarine iz telesa. Dobi se v vseh lekarnah. Cena \$1.10. — Trinerjev Liniment je najbolje zdravilo da Vam ohrani fizično sposobno, Revmatizem, nevralgija, putika, spahki, prete-gi, oteklina in druge slične bolezi-ni Vsa prenehajo mučiti. Cena 35 in 65 centov po lekarnah, po pošti 45 in 75 centov. — Jos. Triner Co., 1333 — 1343 S. Ashland Ave., Chicago, Ill.

Trinerjevo ameriško zdravil-no grenko vino, Trinerjevo An-gelica-toniko in druga Triner-jeva zdravila je dobiti od danes naprej izključno po lekarnah ali pa v trgovinah, ki kupujejo z zdravili. Trinerjev labora-torij je do skrajnosti obložen z naročili za lekarne in vladno.

Previdne gospodinje

Imajo doma vedno eno steklenico Dr. Richterjevega

PAIN-EXPELLER

Zanesljivo sredstvo za vrnjenje pri revmatični bolečinah, prehladu, izvstavljenju itd. Jedino pravi s varstveno znamko sidra \$2c. in 65c. v lekarnah in naravnost od F. AD. RICHTER & CO., 74-80 Washington Street, New York, N. Y.

MILWAUKEE, WIS.

Seje sldvanskega soc. klubna se vrševsak drugi in četrti petek v mesecu v Ilirija dvorani", 30—1st Ave. Ker so vedno važne stva-ri na dnevnem redu, zato Vsa ve-že dolžnost, da pridete vsi na so-jo. Pripeljite s sabo tovariše, ki se zanimajo za razredni boj in še niso v organizaciji.

John Lenko, tajnik.

Pravi socialist hoče poznati te-žave, zapreke, uspehe in napredek delavskega boja.

Na tej poti ga spremlja Proleta-rec.

Libknechtov manifest – naše zadoščenje.

(Nadaljevanje s 5. strani.)

bodo" — pravi Liebknecht. Berger je hotel odpočivati se od osvojiteljstva.

Korak za korakom potrjuje živa zgodovina, da smo imeli prav s svojo taktiko, in nadaljnja zgodovina mora pokazati, da smo z njo boljše poslужili socializmu, kakor vsi takozvani radikali in ves njih radikalizem. Zlasti z ozirom na Nemčijo in Avstrijo je bila naša taktika edino opravljena. Da doseže nemško ljudstvo demokratično obliko vlade, je bilo treba več, kakor odpraviti kajzerja. Šestindvajset vladajočih dinastij in dinastije je padlo tekom par dni, ker je bila poražena nemška armada, ker je bil ponižan nemški vladni sistem. Čim večje je to ponižanje — pravi Liebknechtov manifest — tem varnejša bo svoboda; Socialist Party pa je bila tako zaslepljena, da je še par dni pred podpisom premirja protestirala proti pogojem, ki bi bili nespremljivi bodisi vladni ali ljudstvu centralnih držav. Liebknecht je želel čim globlje ponižanje kajzerja, Berger in tovariši so protestirali proti takemu ponižanju, ki bi bilo seveda nesprejemljivo za "njih veličanstva."

Dobro je, da se dogodki niso vršili po receptu Socialist Party, kajti tedaj bi bili upi socializma doživeli najkrutejši poraz. Za to stranko pa bi bil sedaj zadnji čas, da spozna svoje zmote, da jih prizna in da postavi svoje delo na realnejšo podlago. Če je tudi ta zadnja izkušnja ne izučiti, obsodi s svojo trmo sama sebe na smrt.

Bodočnost socializma pa tudi od tega ne bi bila prizadeta. Seveda nismo še na koncu pota in nevarnosti preži dovolj, ki se jim bo delavstvo moralo izogniti ali pa jih premagati. Razpad Avstrije in padec kajzerizma je velik napredek demokracije; ali reakcionarni elementi so še povsod na delu in čakajo na svojo priliko. Imperialistične želje ne umirjo čez noč; pohlepnost se ne iztrebi iz srca z lepimi besedami in govori. V vseh deželah so kapitalistični izkoriščevalci na preži, da bi izrabili položaj v svoj prid. Celotno v Ameriki se najdejo ljudje, ki so imeli ves čas veliko patriotizma na jeziku, pa v srcu vendar žalujejo za kajzerjem in bi dali marsikaj, če bi mogli preprečiti Wilsonov merodajni vliv na mirovnem kongresu. Delavstvo ima razloga dovolj, da je na to stran na straži.

Na drugi strani se ne more prezreti nevarnost nespametnega radikalizma, čigar srce je navadno močnejše od razuma. Ruski zgled mora biti svarilo vsemu predvarnemu delavstvu. Tudi Liebknecht skrbi, da se ne ponovi ruska tragedija; manifest apelira na disciplino delavcev in vojakov. In resnično je disciplina proletariata po vsem svetu v sedanjem času tako potrebna, kakor je bil kajzerjev padec potreben. Anarhija, ki jo ustvarjajo ekstremni koraki, za katere še ni dozorel čas ali pa ki so sami po sebi neizumljivi, napeljujejo le vodo na mlin reakcije.

Mi nismo nasprotniki radikalizma. Socializem je radikalna preuredba socialnega sistema in v tem smislu je vsak socialist radikalen. Ali zadnji cilj se ne more uresničiti, dokler niso ustvarjeni vsi pogoji za to. Resnično radikalno je delo, v katerem je premišljeno in dobro utrjen sistem. Danes se more žeti, kar je danes zrelo; drugačno postopanje je le puščena.

Čas nalaga delavstvu odločnost, a tudi previdnost. Razumna politika potlači lahko vso reakcijo iz prednjih pozicij in postavi demokracijo na varno podlago. Če je to doseženo, pa ni strahu za nadaljni napredek, kajti kar se poseje na dobra tla in pametno neguje, mora obrodit sad. Nemška kajzerska avtokracija, zlasti izza padea ruskega carskega absolutizma, najsilnejša zapreka demokracije, dosledno tudi največja ovira socializma. Ali vedeli smo, da je nemška revolucija nemogoča, dokler ni omajana moč nemškega militarizma. Kdor je resnično hotel to revolucijo, je bil dolžan podpirati boj, ki skruši kajzerjevo vojaško mašino in omogoči nemškemu ljudstvu pristo dihanje. V interesu te revolucije, v interesu demokracije, v interesu socializma samega, čigar pogoj je demokracija, smo podpirali ta boj — Liebknechtov manifest potrjuje, da je bilo prav tako! Še več — da je bilo potrebno. Kajti če ne bi bila Amerika podprla zaveznikov ali pa če bi bila poslušala Bergerja, ki je hotel predlagati odpoklic ameriške armade, bi bilo nadvse verjetno, da znaga Nemčija in da ostane nemško ljudstvo — po Liebknechtovih besedah — zasušeno. In ker je — zopet po Liebknechtovih besedah — Nemčija vodila roparsko vojno in hotela podjarmiti sosedo, bi bila izvršila rop in podjarmljevala tuj narode, ter razširila sužnost svojega ljudstva na še večji obseg.

Dva izleta na Rusko.

Ůrtice s potovanja. Spisal A. Aškerc.

"In stopili so na ladjo in odjadrali na odprto veliko morje" — peva očka Homer.

Bil je vroč popoldan, 5. julija, ko je, vzdignivši težko sidro, odplaval "Veliki knez Konstantin" od svojega mola. Odisej je moral imeti na svoji ladji razpeta jadra, "na klopih pa so sedeli po vrsti in veslali" njegovi zvesti pomorščaki, da jim je znoj čurkoma kapal s čela. Naš "Konstantin" ni imel ne jader ne veslačev, nego modernih vijakov ga je gonil dalje in dalje s precejšnjo brzino. Na takem parobrodu bi "častiti trpin" Odisej pa tudi ne bil tako dolgo blodil po morju do svoje ljube Itake, ne bil bi toliko doživel in ni bi danes morebiti ne imeli klasične Homerjeve epopeje — "Odiseje".

Črn, gost dim se vali iz dimnika, vijak se vrti v zadnjem delu ladje pod morjem na vso moč in ponosi "Konstantin" orje zeleno morskno ledino naravnost proti jugu. Ob obeh straneh se valijo šumeč izpod kilja (podladja) široke, z belimi penami obrobljene morske brazde. Sled, ki si ga s svojimi mogočnimi prsi reže po morju naš "Konstantin", se pozna daleč za nami. Tam zadi nas gleda še par ur lepa Odesa, potem izgine za obzorjem.

Moja kabina leži v drugem nadstropju odspodaj. Okroglo železno okence, ki se da hermetično zapreti, stoji dober meter nad morskno gladino. Postelj je v moji elegantni, belo pološeni in pedantovsko snažni sobici petere: štiri stoji ena vrhu druge poprek parobroda, a peta je postavljena vzporedno z osjo ladje. Kakor pa vidim, imam za sedaj samo enega sestanovca.

Prvi razred ima na "Konstantinu", tako mi pojasnijo sluga, 25 kabin z 91 posteljami, drugi razred pa 11 kabin z 80 posteljami. Moške in ženske kabine so strogo ločene, tako da se tudi zakonski vidijo samo po dnevi na krovu in v obednici. Koliko je prostora za tretji razred, takozvani medkrov, nisem vprašal. Prišel na krov, sem korakal od enega konca do drugega in naštel sem 113 korakov, poprek pa je "Konstantin" širok 13 korakov; njegovi stroji imajo 2200 konjskih moči. Naš parobrod spada torej med največje ladje "ruskega društva za parobrodstvo in trgovino" (rusko opšestvo narodstva i togovli), ki ima svoj sedež v Odesi in je najvažnejše in najuglednejše privatno akejsko parobrodno društvo na Črnem morju.

Skoro vsi potniki I. razreda in nekaj njih tudi iz II. razreda so se zbrali na precej prostorni palubi, nad katero visi velika platnena rjuha, streha, ki nas čuva vročih solnčnih žarkov. Nekateri potniki so posedli po klopih ob boku, drugi na sredi palube po tja po brezkonni gladini morsk, po kateri trepečejo solnčni žarki.

Morje! Kdo ne bi priklonil kolem pred tvojim veličanstvom, ko te zagleda prvokrat! In čim dalje potujemo, moje oči na tebi, tem večje si, tem silnejše in ogromnejše. V obližju tvojemu se klanja moja misel in moje srce čuti tvojo skrivnost in tvojo bitja. In moj duh bi rad obsegel tvoje brezkonne meje in rad bi premeril tvoje temne globočine! Tvoja sinja plan se spaja na obzorju z modrin nebom in vajin poljub je večnost. Kaj je tebi človek? Kako majhnega, ničnega se čutim, veliko, veličastno morje, pred teboj! Ko gigant ležiš med svojimi daljnimi obalami in kaj ti mar, če plezamo mi pozemeljski črvi po tvojem širokem hrbtu! Klanjam se ti, sveto božansko morje!

Krasno si morje! Krasno si, ko te pozlajujejo žarki vzhajajočega solca. Tvoje gladko obličje gori in plamen v zlatem ognju in velika tajnost porajajočega se dne počiva nad teboj. Krasno si, ko te boža solnčni bog s svojega zenita, ko spavaš kakor utrujena bujna odaliska v opoldanski vročini. Krasno si, ko se s poslednjimi zlatimi poljubi poslavlja od tebe večerno sonce, ko pada tihi mrak in ko te oblija s svojo srebrno lučjo blede mesec, plavajoč med mirjadami zvezd po sinjem nebu. Katera človeška beseda bi mogla izraziti tvoj čar, o morje, kadar sanja nad tvojimi rahlo šepetajočimi valovi tiha, topla zvezdnata noč! Poezija najkrajšeja si, morje!

Močno si morje! Kdo ti je kos, kdo se more meriti s teboj? Na svojem širokem hrbtu nosiš brez števila velikih jeklenih, ladij, in gorje jim, če se razlutiš! Ko orehove lupine se premetavajo po tvojih penečih valovih. In kadar se zvežeš z divjim viharjem in butaš ko razjarjen tur ob skalnati breg, trese se zemlja pred gnevom tvojim. Kje ste, vi oblastniki tega sveta, ki ste se bahali s svojo močjo in pozivali sosedo v boj? Kje ste in kje so vaša mogočna kraljevstva? Kje so vaše silne armade, pred katerimi so trepetali narodi? Ni vas več! Vse vas je premagal čas in vas poteptal v prah! A tvoja moč, moje sinje, morje, ne pojema! Tvoja moč je nepremagljiva in strašna ko pred tisoč in tisoč stoletji! Tvoja moč je večna!

Največji prijatelj in dobitnik človeštva si, sinje morje! Najbolj oddaljene dežele, najbolj tuje si narode — ti jih spajaš med seboj. Ti seznanjaš antipode z antipodi, šumiš in bučiš od vseh pristanih in obalah, koder pljuskuje tvoji peneči valovi, večno svoje himno o vzajemnih interesih vsega človeštva, o občem bratstvu in o mednarodni ljubezni. Koliko velikih, svet osrečujočih in razveseljujočih misli si že razoznalo ob svojih bregovih.

Slava ti, veličastno, večno krasno, sveto in božansko, ti močno in mogočno, ti dobrotljivo in blago, ti čudovito morje!

Iz mojega sanjarjenja in zamaknenja me predrami zvonek, s katerim je tekal po palubi natakter ter nas vabil k — obedu. Bila je ura peta. Popotniki I. razreda smo posedli za mizami elegantnega jedilnega salona, ležečega tik pod palubo na zadnjem koncu parobroda. Pri prvem obedu nas je vseh skupaj okoli 40, moških in dam. Vse govori samo ruski. Med nami sedi tudi kapitan, približno petdesetleten gospod srednje rasti, zagorele zdrave polti ter osivele brade. Iz majhnih oči mu sij: dobrodušnost in energija obenem. Z obrzpa mu čitaš, da sedi sicer pri obedu, ali njegove misli da so neprehajajoče nekje tam gori na vrhu pri krmilu in kompasu. On je naše plavajoče hiše absoluten gospodar, ki pa je tudi odgovoren propisani poti. Kapitan ne govori veliko, a je vljuden z vsakomer, posebno poleg njega sedečim damam streže po kavalirsko.

Ker je morje popolnoma mirno, komaj čutimo, da ne obdujemo na trdi zemlji. Natakterji nam strežejo v črnih suknjah in na rokavi imajo bele rokavice. Imeniten obed! Kakih petere jedi: juha, govedina, asijete, pečenka, sladolep; potem še povrhu pečivo in sadje. Kruha, kolikor ga hočeš. Pred obedom se ponuja — žganje, po obedu pa se servira črna kava. Pijača se mora posebej plačati. Pije se pivo in razna vina. (Dalje.)

"ČAS"

je edina slovenska revija v Ameriki. "Čas" prinaša lepe vesti, koristne gospodarske in gospodinske nasvete, znanstvene zanimivosti, poučne in narodu potrebne razprave, mnogo rgičnih slovenskih pesmic in poleg tega pa prinaša lepe in umetniške slike.

List shaja mesečno na 32 straneh in stane samo \$2.00 na leto, za pol leta \$1.00. Naroča se pri "Čas", 2711 So. Millard Ave., Chicago, Ill., v Clevelandu in okolici pa na 6033 St. Clair ave.

Severova zdravila vzdržujejo zdravje v družinah.

Izborno mazilo.

Ako vas tare revmatizem, protin in nevrologija, potrebujete kako dobro olje, s katerim se mažete zunanje. To zdravilo rabijo morda že takoj; poskusite ga in se boste prepričali o njegovi izbirtosti. Ni vam treba odlašati. Vzemite

Severa's Gothard Oil

(Severovo Gothardsko olje), katero ne potrebuje nikakega posebnega priporočila. To zdravilo se samo priporoča kot najboljši liniment za take bolezni. Izborno zdravilo, ako imate okorelo mišice in sklepe, kake poškodbe, in vsakovratne druge bolezni na telesu. Vzemite ga, kadarkoli je vam treba kaknega mazilnega kreplila. Prodaja se v vseh lekarnah. Cena 30 in 60c.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

Dr. W. C. Ohlendorf, M.D.

Zdravnik za notranje bolezni in rancocelnik.

Zdravniška preiskava brezplačna — plačati je le zdravilo. 1924 Blue Island Ave., Chicago. Ureduje od 1. do 3. popold.; od 7 do 9 zvečer. Izven Chicagoa živeli bolniki naj pišejo slovensko.

ZANIMIV ČLANEK O NADZOROVANJU BANKE EVANE "CLEARING HOUSE".

Kaj to pomeni za ljudstvo, če je banka pod nadzorstvom "Clearing House".

Vse banke, ki imajo zvezo s Chicago Clearing House, so podvržene strogemu nadzorovanju od uradnikov tega zavoda. Pregledovanje računov in imetja se mora vršiti najmanj enkrat na leto. Izvedenci natančno preiščejo stanje vsake banke. Vse gotovino preštejejo, pregledajo vse note, varščine, vknjižbe in druge vrednostne listine, se prepričajo o fondih, ki so založeni v drugih bankah in pregledajo knjige in račune. Če najdejo izvedenci kake slabe ali dvomljive vrednostne listine, se te ne štejejo več kot imovina banke. Ako se je skrčila vrednost bančnega premoženja, mora banka kazati pravilno vrednost v svojih knjigah. Če banka drzno špekulira in se ji pride na sled, mora to takoj opustiti. Vse, kar je slabo, riskirano, se mora takoj odstraniti in nadomestiti z boljšim. Če vsega tega banka hitro ne popravi in stori, izgubi vse nadaljnje ugodnosti in pravice, ki jih uživajo banke, katere so združene v Clearing House.

Kedar se odzamejo kakšni banki te ugodnosti ali če ni sprejeta v Clearing House ima slednja za to dober vzrok. Na drugi strani pa je o banki, ki je čimena te zveze, že to dovolj jasno dokaz, da ima dobro imovino, da je njen kredit dober in da vodi svoj denarni promet po predpisih, varno in sigurno.

Načrt za nadzorovanje bank. potom Clearing House je bil izdelan v Chicagu pred desetimi leti, od katerega časa naprej ni bankrotirala niti ena banka, ki je bila v zvezi s tem Clearing Housem. Ako je šlo na ali drugi banki slabo vlad pánike ali vojske, so ji takoj priškodile na pomoč druge Clearing House banke in ji pomagale, dokler se niso površile zopet normalne razmere. Ta Clearing House nadzorovalni načrt se je pokazal tako uspešen, da so povsod, kjer koli se nahaja kak Clearing House, sprejeli ta načrt.

American State Bank je v zvezi s tem Clearing Housem, je pod njegovim nadzorstvom in ima vse privilegije te banke, kateri poda vsako leto pet polnih računov.

American State Bank pa je tudi pod državnim nadzorstvom in odda vsako leto pet detajlnih računov o stanju Banking Departmenta države Illinois. Napravite NAŠO banko za VAŠO banko in Vaš denar bo varen in ga lahko dvignete, kedar ga želite.

Vprašajte za seznam naših First Gold hipotek. Kakor tudi seznam \$100.00 in \$500.00 zlatih hipoteknih bonrov.

J. J. Stepien

predsednik.
AMERIŠKE DRŽAVNE BANKE
Blue Island Ave., vogal Loomis in 18. ceste.

PAZITE IN HRANITE

Narodni izrek pravi: "Pazite na vaš bol denar za črne dneve." To pomenja toliko kakor prvo pazite in hranite dokler ste še zdravi in mladi, da boste imeli nekaj za stara in onemogla leta. Vsa človek mora paziti in hraniti, ko le to je edina pot, ki vas vodi v neodvisnost. Prvi dolar, ki ga date nastran, se lahko ceni kot temeljni kamen poslopja za katerim vsaki stremi. Dobro je vedno imeti na pameti narodni izrek ki pravi: "Zrna do zrna pogoda: kamen na kamen palača". Najtežje je početak ali brez početka ni nikdar ničesar. Zatorej pridite vlagati vaš denar še danes, ampak pazite, da ga nalagate v gotovo in varno banko. Z vlogo enega dolarja dobite vašo bančno knjižico.

Mi sprejemamo denar na hranilo vlogi in plačamo po 3% obresti od njega.

Pošiljamo denar v Italijo, Rusijo in Francosko.

Prodajemo prve posojilne mortgage (markeče) in dajemo v najem varne hranilne predale.

Sprejemo upise za parobrodno potovanje v staro domovino po vojni.

KASPAR STATE BANK
1900 Blue Island Avenue, Chicago, Ill.
Kapital, vloga in prebitok znaša nad \$6,000,000.

CARL STROVER

Attorney at Law.

Zastopa na vseh sodiščih.

Specialist za tožbe v odškodninskih zadevah.

St. sobe 1009.

133 W. Washington Street.
CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3989.

Ali veste za letovišče Martin

Potokarja? Seveda. To je "VIL-LAGE INN" s prostornim vrtom za izlete.

Vodnjak z studenčno vodo na Martinovi farmi je poznan po vsej okolici.

Ogden Ave., blizu cestne železniške postaje, Lyons, Ill. Telefonska številka 224 M.

LOUIS RABSEL

SHAJALIŠČE SLOVENCEV.

NA 400 GRAND AVE., KENOSHA, WIS.

Telefon 1199.

MODERNA KNJIGOVESNICA.

Okusno, hitro in trpežno dela za privatnike in društva. Sprejemamo naročila tudi izven mesta.

Imamo moderne stroje. Nizke cene in poštna postrežba.

BRATJE HOLAN,

1638 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

(Adv.)

SLOVENC

pristopajte k

SLOVENSKE NARODNI PODPORN JEDNOTE.

Naročite si devnik "Prosveta". List stane za celo leto \$3.00, pol leta pa \$1.50.

Vstanavljajte nova društva. Deset članov(ie) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je: 2657 So. Lawndale Ave. Chicago, Ill.

Največja slovanska tiskarna v Ameriki je

Narodna Tiskarna

2146-48 Blue Island Avenue, Chicago, Ill.

Mi tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem Poljskem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša posebnost so tiskovine za društvo in trgovce. "PROLETAREC" se tiska v naši tiskarni.

KADAR potrebujete društvene potreščine kot zastave, kape, regalice, uniforme, pečate in vse drugo obrnite se na svojega rojaka

F. KERŽE CO.,
2711 South Millard Avenue.
CHICAGO, ILL.

Cenike prejmete zastoni.

Vse delo garantirano.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

321 BROAD STREET Tel. 1475 JOHNSTOWN, PA.

Zaupno zdravilo dela čudeže

Skoro že 30 let se Trinerjeva zdravila uspešno rabijo s največjim zaupanjem. A to tudi radi pravega vzroka, ker zaupnost izdelovalca znaaliti popolno zaupanje in čisljanje od strani številnih odjemalcev. Malo povijanje ten je sedanja potreba, da se ohrani zanesljiva vsebina izdelkov. Drnilo smo se dolgo zoper draginjo na vseh številnih potreščinah naših, a novi vojni davek nam je spodbil še zadnji stebel in morali smo cene nekoliko povišati. Vsa prijatelj Trinerjevih lekrov priznava brez ugovora, da v sedanosti, ko moramo veliko več plačati za potreščine, in tudi lekarja stane stvar več, ni bilo mogoče draginji v okom priti. Zato pa bo vrednost Trinerjevih lekrov povrnila odjemalcem vse kar več plačajo za nje.

TRINERJEVO AMERIŠKO ZDRAVILNO GRENKO VINO

torej ima tako zaupanje in vseh med svetom, ker učini, da bol zgubi svoje stališče. Izmed vseh bolezni jih je devetdeset odstopkov povzročenih in spooetih v žleodu. Trinerjevo Zdravilno Grenko Vino očisti žleode in odstrani iz notranjčine drobovja vse nabrane nepotrebne in strupene snovi, ki so nekakšen brlog zlotvornih tvarin zavirajočih pravilno delovanje drobovja. Trinerjevi leki so prosti vsakovratne nepotrebne mešanice in vsebujejo le potrebne zdravilne grenke koreninice ter krasno šarade rufede vino. V zadevi zabasnosti, neprebavnosti, glavobola, polglavobola, nervoznosti, navadne slabosti, kakor tudi v žledodnih neprilikah, ki rade nadlegujejo ženske ob premembi žitja ali rudarje in druge delavce, ko delaje in vdihavajo plin, če rabite ta lek, boste našli v njem neprecenljivo vrednost. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV LINIMENT

prodrere vaelej v koren bolečine, zato pa je zlasti v slučaju protina, ali revmatizma, nevalgije, lumbago, otrplosti glečnjav in drugih, najhitrejša in gotova pomoč. Jako je dobro tudi v zadevah odrgina in oteklin itd., tudi za drgnjenje živcev in za mazanje po kopanju nog. Dobite je v vseh lekarnah.

TRINERJEV ANTIPUTRIN

je izvrstno in prav prijetno zdravilo za navadno rabo znotraj. Posebno za izpiranje grla in ust; letotako za čiščenje ran, izpuščajev in drugih kožnih otvorov. Dobi se v vseh lekarnah. Najnovejšo nagrado so dobila Trinerjeva zdravila na mednarodnih razstavah: Gold Medal—San Francisco 1915, Grand Prix—Panama 1916.

JOSEPH TRINER

MANUFACTURING CHEMIST

1333-1343 South Ashland Ave. Chicago, Ill.